

Američki vojni intervencionizam nakon završetka Hladnog rata

Pervan, Patrik

Professional thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:434505>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski sveučilišni specijalistički studij
Vanjska politika i diplomacija

Patrik Pervan

AMERIČKI VOJNI INTERVENCIONIZAM
NAKON ZAVRŠETKA HLADNOG RATA

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, svibanj 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski sveučilišni specijalistički studij
Vanjska politika i diplomacija

AMERIČKI VOJNI INTERVENCIONIZAM
NAKON ZAVRŠETKA HLADNOG RATA

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Student: Patrik Pervan

Mentor: doc. dr. sc. Boško Picula

Zagreb, svibanj 2023. godine

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad *Američki vojni intervencionizam nakon završetka Hladnog rata*, koji sam predao na ocjenu mentoru dr. sc. Bošku Piculi, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Patrik Pervan

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Teorijsko – metodološki okvir rada	3
2.1. Teorijski pristup: intervencionizam – između idealizma i realizma.....	3
2.2. Metodološki okvir istraživanja	5
3. Američka vanjska politika u 20. i 21. stoljeću	7
4. Postupak odobrenja vojne intervencije SAD-a u Kongresu.....	14
5. Intervencija u Somaliji	16
5.1. Pozadina intervencije.....	16
5.2. Djelovanje SAD-a i međunarodne zajednice.....	16
5.3. Zaključak intervencije u Somaliji.....	19
6. Intervencija na Kosovu.....	21
6.1. Pozadina intervencije.....	21
6.2. Djelovanje SAD-a i međunarodne zajednice.....	22
6.3. Zaključak intervencije na Kosovu	25
7. Intervencija u Afganistanu	27
7.1. Pozadina intervencije.....	27
7.2. Djelovanje SAD-a i međunarodne zajednice.....	28
7.3. Zaključak intervencije u Afganistanu.....	30
8. Intervencija u Iraku	32
8.1. Pozadina intervencije.....	32
8.2. Djelovanje SAD-a i međunarodne zajednice.....	33
8.3. Zaključak intervencije u Iraku	35
9. Elementi komparativne analize intervencija u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku	37
10. Zaključak.....	41
11. Literatura	45

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1. prikaz analiza američkih intervencija u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku koristeći načela Powellove doktrine.....	39
--	----

1. Uvod

Završni specijalistički rad analizira i interpretira pitanje američkoga vojnog intervencionizma nakon završetka Hladnog rata. Kroz rad su prikazani različiti pogledi na iniciranje vojnih intervencija, a to su pružanje humanitarne pomoći i zaštita ljudskih prava te širenje američkih vrijednosti i interesa u svijetu, posebice u regijama koje su tradicionalno bile interesne sfere Sovjetskog Saveza poput Afganistana. Velika pozornost u radu posvetit će se pozicioniranju Sjedinjenih Američkih Država (u daljnjem tekstu: SAD) u novonastalim geopolitičkim uvjetima nakon završetka Hladnog rata kao hegemonu i svojevrsnog „globalnog policajca“ odgovornoga za uspostavu mira i stabilnosti u svijetu te širenja ideje liberalne demokracije.

U uvodnom dijelu rada prikazat će se razvoj američke vanjske politike kroz 20. i 21. stoljeće od politike izolacionizma prije početka Prvog i Drugog svjetskog rata do politike *containment*, odnosno zadržavanja širenja komunizma na zapadne interesne sfere, globalizma te načela kolektivne obrane u sklopu NATO-a odnosno Sjevernoatlantskog saveza. Kroz rad pratit će se razvoj američke vanjske politike u 20. stoljeću od izolacionizma prema intervencionizmu. Važnost Hladnog rata za američku vanjsku politiku istaknuta je u zaokretu na način da je „američka globalna intervencionistička politika imala pokriće u jednostranom preuzimanju obveze obrane slobodnog svijeta: Europe, Bliskog istoka, Azije. Tako su nastali NATO, CENTO, SEATO, ANZUS pakt sa specijalnim obrambenim aranžmanima s Japanom i Južnom Korejom, nepisanom obvezom obrane Indije i tradicionalnim obvezama obrane zapadne hemisfere RIO pakt.“ (Kos-Stanišić, 2000: 136)

Nadalje, definirat će se što je to idealistički, a što realistički pogled na međunarodne odnose te analizirati i usporediti vojni intervencionizam kroz dva suprotna pogleda. Kao primjer idealističkoga pogleda na vojne intervencije obradit će se tematika humanitarnoga vojnog intervencionizma koji se javlja nakon završetka Hladnog rata. Njegova specifičnost je u tome što „počiva na uvjerenju da je u određenim situacijama upotreba sile moralno opravdana i nužna, unatoč tome što predstavlja kršenje načela državnog suvereniteta ili ako je pokrenuta bez autorizacije od strane Vijeća sigurnosti. Na taj stav su utjecali najveći promašaji UN-a s kraja 20. stoljeća – neuspjesi da se spriječe genocid u Ruandi (1994.) i masakr osam tisuća Bošnjaka u UN-ovoj „sigurnoj zoni“ u Srebrenici (1995.).“ (Matić, Mikac, 2010: 60) Humanitarni vojni intervencionizam u radu bit će prikazan kroz primjere Somalije i Kosova kroz koje su SAD u posthladnoratovskom razdoblju gradile imidž svjetske sile koja je spremna na intervencije s ciljem zaštite ljudskih prava, sprječavanja gladi i sl.

U nastavku rada bit će obrađeno pitanje postupka odobrenja vojne intervencije SAD-a od strane izvršne i zakonodavne vlasti. Prema američkom Ustavu, predsjednik je vrhovni zapovjednik oružanih snaga, ali rat objavljuje Kongres Sjedinjenih Američkih Država. Razlog tomu je kontrolni mehanizam, odnosno sustav *checks and balances* kojim svaka od tri grane vlasti ima utjecaj i nadzor nad ostale dvije tako što ih ograničava u unilateralnom provođenju politika. Osim klasične objave rata koja se u povijesti SAD-a dogodila samo u jedanaest slučajeva, postoje i kongresna ovlaštenja za uporabu vojne sile koja predsjednicima pružaju mnogo ovlasti, no nikako ne puni spektar koji bi imali objavom rata.

Korištena metoda u ovome radu jest komparativna analiza, koja predstavlja temeljnu metodu istraživanja u komparativnoj politici, čiji je cilj razumjeti sličnosti i razlike u načinima na koje različita društva upravljaju sobom kroz uloge političkih institucija, glavnih aktera i politika.

U radu su prikazani obrađeni slučajevi intervencija u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku te pozadina koja je dovela do intervencije, djelovanje SAD-a i međunarodne zajednice prilikom odobrenja, način provedbe intervencije te izlazna strategija. Intervencije će se analizirati kroz tzv. Powellovu doktrinu koja postavlja niz pitanja koja moraju biti odgovorena prije nego li SAD započne vojnu intervenciju. Iako nije službena politika ili doktrina američke vlade njezina načela utjecala su na oblikovanje vanjske politike SAD-a. No, premda je Powellova doktrina utjecala na vanjsku politiku SAD-a, nije dosljedno primjenjivana u svakoj intervenciji.

Geopolitički poredak koji je nastao završetkom Hladnog rata i raspadom Sovjetskog Saveza, od SAD-a je zahtijevao da preuzme vodeću ulogu u međunarodnim odnosima, a intervencije koje su uslijedile pokazuju da su SAD tu obvezu sveobuhvatno i preuzele.

2. Teorijsko – metodološki okvir rada

2.1. Teorijski pristup: intervencionizam – između idealizma i realizma

Vojni intervencionizam može se promatrati iz više aspekata. Fokus u ovome radu bit će na analizi intervencionizma kroz uvelike antagonističke idealističke i realističke poglede na međunarodne odnose.

Općenito, idealisti zagovaraju stajalište da je pokretač djelovanja aktera u međunarodnim odnosima moral, odnosno da se države više vode željom da kroz suradnju i poštivanje međunarodnih pravila i institucija učine ono što je ispravno u odnosu na ono što je isplativo. S obzirom na to da je apsolutni idealizam, odnosno sustav u kojemu se države vode samo moralom neostvariv, sami idealisti za sebe kažu „kako se ne zanose utopijom o 'idealnom svijetu' i istim takvim međunarodnim odnosima koji ga odražavaju.“ (Miščin, 2007: 275)

Za razliku od idealizma „bit realizma u međunarodnim odnosima jest uvjerenje o prvenstvu vlastita interesa pred moralnim principima. Štoviše, može se reći da mjesto 'moralnog principa' zauzima pojam 'nacionalnog interesa'. (Miščin, 2007: 262) Realistički pogled na međunarodne odnose dolazi više do izražaja zbog dinamičnog svijeta u kojemu države kroz primjenu *tvrde i meke moći* nastoje ostvariti svoje temeljne dužnosti, a to su ostvarenje nacionalnih interesa od kojih su najvažniji ekonomsko blagostanje, suverenost, sigurnost, teritorijalna cjelovitost i dr.

Mnogi smatraju kako bi „realisti za sebe mogli reći kako su i sami bili tako dugo idealisti dok im stvarnost, tj. 'realna politika' nije pružila razloge za neke drukčije, gore hipoteze.“ (Miščin, 2007: 265)

Naravno, bitno je naglasiti da „kada govorimo o idealistima i realistima u međunarodnim odnosima, ne mislimo na isključivu, nego na prevladavajuću paradigmu.“ (Miščin, 2007: 262) To znači da zagovornici obiju teorija odnosno doktrina međunarodnih odnosa uvažavaju mišljenje da se države u svome djelovanju vode načelima ostvarivanja vlastitih nacionalnih interesa, dok istovremeno nastoje učiniti ono što je ispravno.

Sagledamo li vojne intervencije kroz prizmu idealističkog pogleda na međunarodne odnose, onda moramo spomenuti pojam humanitarnoga vojnog intervencionizma.

Raspad Sovjetskog Saveza i „kraj Hladnog rata iznjedrio je vojnu hegemoniju Sjedinjenih Država pruživši im jedinstvenu priliku da se okrenu jednostranoj uporabi vojne sile kao odgovor na međunarodne krize. Od svih mogućih vrsta američkih vojnih intervencija, humanitarne misije su se pojavile kao sporno pitanje jer se često sumnja da su pravi motivi koji

stoje iza tih intervencija povezani s pitanjima nacionalnih i ekonomskih interesa.“ (Choi, 2013: 134)

„Humanitarni intervencionizam počiva na uvjerenju da je u određenim situacijama upotreba sile moralno opravdana i nužna, čak i ako predstavlja kršenje načela državnog suvereniteta i ako je pokrenuta bez autorizacije od strane Vijeća sigurnosti. Na taj stav presudno su utjecali najveći promašaji UN-a s kraja 20. stoljeća – neuspjeh da se spriječe genocid u Ruandi (1994.) i masakr osam tisuća Bošnjaka u UN-ovoj „sigurnoj zoni“ u Srebrenici (1995.)“ (Matić, Mikac, 2010: 60) Područje Balkana pružilo je SAD-u i UN-u priliku da „vrate povjerenje svjetske javnosti kada je eskalacija sukoba na Kosovu zaprijetila novom humanitarnom krizom i daljnjom destabilizacijom regije Zapadnog Balkana i kada je postalo jasno da zbog opstrukcije Kine i Rusije Vijeće sigurnosti UN-a neće biti u stanju izglasati rezoluciju koja bi odobrila intervenciju na Kosovu, dio međunarodne zajednice potražio je rješenje van okvira UN-a.“ (Matić, Mikac, 2010: 60)

Međunarodna komisija koja je ustrojena za rješavanje problematike intervencija i državnog suvereniteta 2001. godine objavila je izvješće pod nazivom „odgovornost za pružanje zaštite“. Izvješće je dovelo do preformulacije pojma državnog suvereniteta tako da suverenitet uključuje ne samo prava, već i odgovornosti države. Svaka država ima dužnost zaštititi svoje građane, ali i dužnost da uz suglasnost međunarodne zajednice spriječi druge države koje krše ljudska prava i slobode. (Službene stranice UN-a)

Humanitarne vojne intervencije su, zbog svoje vojne komponente, od strane mnogih zagovornika realističke teorije međunarodnih odnosa smatrane sredstvom velikih sila za raspoređivanje vlastite vojske u interesnim sferama diljem svijeta pod opravdanjem sprječavanja humanitarnih katastrofa.

Problem u pitanju legalnosti nastaje u slučaju kada se provedba vojne intervencije smatra legitimnom, ali npr. jedna ili više od pet stalnih članica Vijeća sigurnosti UN-a (SAD, Ruska Federacija, NR Kina, Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska) svojim pravom veta onemogućava provedbu iste. Primjer takve intervencije je Kosovo 1999. godine. U takvom slučaju javlja se „dilema koje od dva zla je gore: šteta međunarodnom poretku ako se zaobiđe Vijeće sigurnosti ili šteta u vidu ljudskih žrtava dok Vijeće sigurnosti stoji sa strane. U slučaju Kosova donesena je odluka: ako pojedinačna država ili *ad hoc* koalicija intervenira, promatra i poštuje sve potrebne kriterije legitimnosti, uspješno intervenira i ostatak svijeta to smatra uspješnom

intervencijom, to će vjerojatno imati trajne pozitivne posljedice po ugled i vjerodostojnost UN-a.“ (Evans, 2015: 712)

Drugim riječima; „humanitarna intervencija u prvom redu predstavlja savjesno i moralno postupanje civiliziranih zemalja okupljenih u Ujedinjene narode s namjerom sprječavanja i kažnjavanja teških povreda humanitarnog prava.“ (Iskra, 2005: 56)

Općenito, vojne intervencije moraju se sagledati kroz geopolitičke okolnosti u kojima se pojavljuju. Novonastale geopolitičke okolnosti nakon završetka Hladnog rata pružile su svrhu i smisao intervencijama koje su do nedavno bile nezamislive (npr. pokušaji uvođenja demokracije u autoritarnim sustavima Bliskog istoka ili zemljama Magreba).

Naivno bi bilo držati se isključivo stava da se države u vanjskoj politici vode samo dobrim namjerama ne ostvarujući pritom nikakve osobne benefite. Upravo zato pri analizi humanitarnih vojnih intervencija treba objektivno analizirati stajališta idealizma i realizma.

Zagovornici realizma tvrde da su se „u mnogim slučajevima gdje se američka vlada pozivala na humanitarizam kako bi opravdala svoje vojne operacije zapravo nastojali ostvariti nacionalni interesi. Neki primjeri takvih akcija uključuju intervenciju na Haitiju kako bi se smanjio problem izbjeglica, intervencija u Bosnu i Kosovo kako bi se očuvao politički kredibilitet NATO-a (i izbjegla destabilizacija Europe) i invaziju na Irak 2003. kako bi se osigurala opskrba SAD-a naftom.“ (Choi, 2013: 125, prema Binder, 2009: 330)

Kroz rad su analizirani slučajevi intervencija u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku kroz prizmu idealizma i realizma. Prilikom analize svakog od navedenih slučajeva bit će prikazana politička pozadina te diplomatski naponi koji su prethodili vojnoj intervenciji SAD-a, djelovanje međunarodne zajednice i zaključak svake intervencije. Posebna će se pozornost posvetiti prikazu idealističkih i realističkih uzroka pokretanja intervencije, odnosno idealističkih razloga za angažiranje oružanih snaga SAD-a koji su se kretali od sprječavanja gladi do navodnog postojanja dokaza o razvoju oružja za masovno uništenje i realističkog pogleda na ostvarenje nacionalnih interesa SAD-a.

2.2. Metodološki okvir istraživanja

Prilikom istraživanja američkoga vojnog intervencionizma nakon završetka Hladnog rata korištena je komparativna analiza vojnih intervencija u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku.

Definirajući komparativnu politiku treba istaknuti da je to „poddisciplina suvremene političke znanosti u kojoj ključnu ulogu imaju metode istraživanja. To je ujedno jedina grana političke

znanosti u čijem je imenu izražen njezin metodički program. Od svih grana političke znanosti jedino je ona nazvana prema metodičkoj, a ne prema supstantivnoj oznaci. Drugim riječima, komparativnu politiku ne određuje primarno neko supstantivno područje politike kao predmeta političke znanosti – politička teorija, nacionalna politika, javne politike, međunarodni politički odnosi - nego pristup ili metode istraživanja politike“ (Kasapović: 2023: 1)

Zadatak komparativne politike je „razumjeti konstante i varijabilnosti koje karakteriziraju svjetske vlade, imajući u vidu unutarne globalne, regionalne i nacionalne kontekste u kojima djeluju.“ (Hague, Harrop, 2004: 69)

Komparativna analiza glavna je metoda korištena u komparativnoj politici. Komparativna politika nastoji razumjeti sličnosti i razlike u načinima na koje različita društva upravljaju sobom kroz uloge političkih institucija, glavnih aktera i politika. Komparativna analiza se koristi za usporedbu čimbenika kroz primjere više država, regija i dr. s ciljem identificiranja uzročno-posljedičnih veza. Kroz komparativnu analizu znanstvenici komparativne politike mogu razviti teorije o političkim fenomenima koji se mogu generalizirati izvan pojedinačnih slučajeva te proizvesti zaključke o kojima mogu informirati glavne političke aktere.

Za pravilno provedenu komparativnu analizu potrebno je zadovoljiti dva preduvjeta:

1. „Podaci se moraju prikupiti za dva ili više slučajeva. Slučajevi mogu biti zemlje, gradovi, tvrtke ili obitelji – priroda jedinice nije bitna.
2. Predmet analize mora se objasniti, a ne samo opisati.

Ako je ispunjen samo prvi uvjet, odnosno iskazuju se podaci o dvije ili više jedinica bez pokušaja objašnjenja uočenih razlika ili sličnosti, rezultat je jukstapozicija slučajeva, ali to nije isto što i analiza. Stoga, iako je u strogom smislu sva analiza komparativna, termin komparativna analiza koristi samo kada su oba navedena uvjeta ispunjena.“ (Pikvance, 2001: 11)

Korištena metoda komparativne analize vanjske politike SAD-a na slučajevima intervencija u Somaliji, Kosovu, Iraku i Afganistanu pokazat će značaj vojnih intervencija u vanjskoj politici SAD-a nakon završetka Hladnog rata. Metoda komparativne analize adekvatna je jer pomoću nje možemo analizirati sličnosti i različitosti geopolitičkih okolnosti koje su dovele do intervencija, značaja regije u kojima se navedene države nalaze, djelovanja međunarodne zajednice i u konačnici način angažiranja oružanih snaga SAD-a.

3. Američka vanjska politika u 20. i 21. stoljeću

Do prve polovice 20. stoljeća Sjedinjene Američke Države vodile su politiku izolacionizma iz razloga što njihovo vodstvo nije htjelo biti uvučeno u savezništva i sukobe, poglavito one europske, koji nemaju izravne veze s obranom teritorija SAD-a.

Nepune tri godine SAD se uspio držati izvan izravnog uplitanja u Prvi svjetski rat. Politiku neutralnosti podržavala je tradicija izbjegavanja inozemnih zapleta i velika populacija imigranata iz Europe s podijeljenom lojalnošću u sukobu. Na predsjedničkim izborima 1916. godine novi mandat dobio je demokrat Woodrow Wilson čija je glavna poruka kampanje bila *He kept us out of the war* (prijevod: *On nas je držao van rata*). (Kos-Stanišić, 2000: 134) Takva poruka ukazuje na želju američkih glasača da spriječe uključivanje SAD-a u sukob. Ipak, SAD su u travnju 1917. godine postale aktivnim sudionikom Prvog svjetskog rata te su pod vodstvom generala John J. Pershinga američke ekspedicijske snage od dva milijuna vojnika donijele prevagu u ratu izmorenih europskih sila.

Woodrow Wilson je u svome planu od 14 točaka za trajni mir u Europi naveo stvaranje organizacije pod nazivom Liga naroda koja je trebala omogućiti postizanje mira u svijetu. U stvarnosti, Liga naroda nije se uspjela nametnuti kao autoritet u međunarodnom poretku koji bi jamčio mir u svijetu. Tome u prilog govori i činjenica da ni SAD nisu postale članicom iz razloga što je u Senatu prevladalo mišljenje da SAD ne bi trebao dijeliti svoju suverenost niti se obvezivati na obranu drugih država u slučaju ugrožavanja njihovog teritorijalnog integriteta.

Nakon završetka Prvog svjetskog rata, SAD su bile angažirane u europske poslove kroz niz ugovora kojima su se nastojali oblikovati poslijeratni gospodarski i politički odnosi, pitanja reparacija, razoružavanja i dr. Primjeri tih ugovora su Versajski mirovni ugovor¹, Washingtonska pomorska konferencija² i dr. (Braumoeller, 2010: 12) Jedno od značajnijih

¹ Versajski mirovni ugovor potpisan je 28. lipnja 1919. godine u Versaillesu, Francuska na kraju Prvog svjetskog rata. Ugovor je potpisan između SAD-a, Velike Britanije, Francuske, Italije te Njemačke. Ugovor je Njemačkoj nametnuo niz oštrih kazni, uključujući značajne teritorijalne gubitke, značajne financijske reparacije i ograničenja u veličini i opsegu njemačke vojske. Ugovorom je također stvorena već spomenuta Liga naroda. Mnogi smatraju da je Versajski ugovor pridonio usponu Adolfa Hitlera i nacističke stranke u Njemačkoj budući da su se mnogi Nijemci osjećali poniženo i ogorčeno zbog uvjeta ugovora.

² Washingtonska pomorska konferencija, također poznata kao Washingtonska konferencija o razoružanju, bila je diplomatska konferencija koja se održala u Washingtonu D. C. od 1921. do 1922. godine. Konferenciju su pokrenule Sjedinjene Američke Države, a na njoj su sudjelovali predstavnici iz devet zemalja, uključujući SAD, Veliku Britaniju, Japan, Francusku i Italiju. Primarni cilj konferencije bio je riješiti pitanje pomorskog razoružanja i smanjiti napetosti između glavnih pomorskih sila tog vremena. „Najvažnije postignuće Konferencije bio je Pomorski sporazum pet sila, 'prvi sporazum u modernoj povijesti kojim su velike sile poduzele razoružanje bilo koje vrste.'“ (Link, Catton, 1974:86, cit. prema Braumoeller, 2010:13). Drugim riječima, pomorski sporazum pet sila uspostavio je omjer pomorske tonaže između Sjedinjenih Država, Velike Britanije, Japana, Francuske i Italije.

postignuća desetljeća bio je Kellogg-Briandov pakt³, koji je "zabranio" rat odricanjem od uporabe sile kao sredstva vanjske politike među potpisnicima. Entuzijazam Kellogg-Briandovim paktom u SAD-u bio je znatan, i do neke mjere temeljio se na više od pukih želja o miru. Koliko god pakt koji bi *zabranio* rat zvuči naivno, on predstavlja američki interes za involviranje u međunarodne poslove. Iako su njihovi zagovornici možda bili idealisti, to je odmak od dotadašnjeg izolacionizma. (Braumoeller, 2010: 16-17)

Kako je 1930-ih godina politika režima njemačkog vođe Adolfa Hitlera postajala sve jasnija, SAD nije učinio ništa da se usprotivi Hitleru ili da pruže potporu svojim europskim saveznicima. Iako su „vojni izdaci porasli, to se činilo kao odgovor na jačanje Japanske carske vojske i njena osvajanja na Pacifiku. Američka reakcija na Njemačko pripojenje Austrije, tzv. *Anschluss* bila je nepostojeća. Također, kako se kriza u Čehoslovačkoj pogoršavala, predsjednik Roosevelt pisao je svojim europskim kolegama da SAD nemaju interesa u Europi i neće preuzeti nikakve obveze u sadašnjim pregovorima.“ (Braumoeller, 2010: 22) S obzirom na velike međunarodne napetosti koje karakteriziraju treće desetljeće 20. stoljeća, u SAD-u dolazi do potpisivanja *Zakona o neutralnosti*⁴ kojima se ponovno nastojalo udovoljiti izolacionističkim osjećajima američke javnosti, ali je ipak zadržana određena sposobnost interakcije sa svijetom. U vrijeme kada je Francuska bila okupirana od strane nacista, a Velika Britanija bila stalna meta njemačkih bombardera, SAD i dalje nisu bile spremne aktivno se uključiti u Drugi svjetski rat.

Stvari su se dramatično promijenile nakon napada Japanske carske vojske na američku bazu Pearl Harbor na Havajima 7. prosinca 1941. godine. U tome trenutku svima je postalo jasno da je i ovaj sukob poprimio globalne razmjere te da će uloga SAD-a biti ključnom u određivanju budućnosti svjetskog poretka.

³ Kellogg-Briandov pakt, poznat i kao Pariški pakt, bio je ugovor koji su 1928. u konačnici potpisale 62 zemlje, uključujući SAD i većinu europskih država. Ugovor je dobio ime po svojim autorima, američkom državnom tajniku Franku B. Kelloggu i francuskom ministru vanjskih poslova Aristideu Briandu. Pakt Kellogg-Briand trebao je zabraniti rat kao sredstvo rješavanja međunarodnih sukoba. U ugovoru je stajalo da će potpisnice "osuditi pribjegavanje ratu za rješavanje međunarodnih prijepora i odreći ga se, kao instrumenta nacionalne politike" (originalni tekst Kellog-Briandovog pakta, članak 1.). Iako je Kellogg-Briandov pakt u to vrijeme naširoko slavljen kao veliki korak naprijed za međunarodni mir, on je u konačnici bio neučinkovit u sprječavanju izbivanja Drugog svjetskog rata. Ugovor nije imao mehanizam za provedbu, a mnoge su zemlje nastavile koristiti vojnu silu kako bi ostvarile svoje vanjskopolitičke ciljeve.

⁴ Zakon o neutralnosti na snagu je stupio 1935. godine. Svrha Zakona o neutralnosti bila je reguliranje uplitanja Sjedinjenih Država u strane sukobe i održavanje politike neutralnosti u takvim sukobima. Prema Zakonu o neutralnosti, SAD-u je zabranjeno prodavati ili pružati bilo kakvu materijalnu potporu zaraćenim zemljama tijekom sukoba. To uključuje oružje, streljivo i druge vojne potrepštine. Zakon o neutralnosti donesen je kao odgovor na rastuće napetosti u Europi koje su dovele do Drugog svjetskog rata i želju Sjedinjenih Država da ostanu izvan sukoba. Zakon je imao za cilj spriječiti Sjedinjene Države da budu uključene u bilo kakve strane sukobe koji nisu izravno prijetili nacionalnoj sigurnosti SAD-a.

Društveno-političko uređenje poslijeratne Europe predstavljalo je kamen spoticanja kod Saveznika iz razloga što je Sovjetski Savez komunizam smatrao superiornom ideologijom, za razliku od SAD-a, Velike Britanije i dr. koji su istim smatrali liberalnu demokraciju. Razlike u stavovima do izražaja su došle već na konferencijama u Jalti⁵ 1943. i Potsdamu⁶ 1945. godine. Drugi svjetski rat nije niti završio, a već su se nazirali problemi koji će obilježiti drugu polovicu 20. st.

Analizirajući vanjsku politiku SAD-a nakon završetka Drugog svjetskog rata može se zaključiti da su „osnovne odrednice američke vanjske politike bili globalizam, antikomunizam i *containment*.“ (Kos-Stanišić, 2000: 124) Tome u prilog govori i činjenica da je „američka globalna intervencionistička politika imala pokriće u jednostranom preuzimanju obveze obrane slobodnog svijeta: Europe, Bliskog istoka, Azije. Tako su nastali NATO, CENTO⁷, SEATO⁸, ANZUS pakt⁹ sa specijalnim obrambenim aranžmanima s Japanom i Južnom Korejom,

⁵ Konferencija u Jalti bila je sastanak čelnika savezničkih sila koji se održao od 4. do 11. veljače 1945. godine u Jalti na Krimu. Konferenciji su nazočili predsjednik SAD-a Franklin D. Roosevelt, britanski premijer Winston Churchill i sovjetski premijer Josif Staljin. Glavna svrha konferencije bila je rasprava o poslijeratnoj reorganizaciji Europe i planiranje poraza Njemačke. Čelnici su se složili oko niza važnih odluka, uključujući podjelu Njemačke na četiri okupacijske zone, uspostavu organizacije Ujedinjenih naroda i ulazak Sovjetskog Saveza u rat protiv Japana.

⁶ Potsdamska konferencija bila je sastanak čelnika savezničkih sila koji se održao od 17. srpnja do 2. kolovoza 1945. godine u gradu Potsdamu u Njemačkoj. Konferenciji su nazočili američki predsjednik Harry S. Truman, britanski premijer Winston Churchill (kasnije ga je zamijenio Clement Attlee) i sovjetski vođa Josif V. Staljin. Potsdamska konferencija održana je nedugo nakon završetka Drugog svjetskog rata, a glavna joj je svrha bila rasprava o poslijeratnom uređenju Europe i donošenje odluka o postupanju prema Njemačkoj. Čelnici su dogovorili niz važnih odluka, uključujući podjelu Njemačke na četiri okupacijske zone i uspostavu Međunarodnog vojnog suda za suđenje ratnim zločincima.

⁷ CENTO pakt bio je vojni savez koji je formiran 1955. godine između Irana, Iraka, Pakistana, Turske i Ujedinjenog Kraljevstva. Njegova glavna svrha bila je osigurati kolektivnu obranu od prijetnje sovjetske ekspanzije na Bliskom istoku. CENTO pakt raspušten je 1979. godine nakon Iranske revolucije i kasnijeg povlačenja Irana iz organizacije.

⁸ SEATO pakt bio je vojni savez koji je formiran 1954. godine između SAD-a, Australije, Francuske, Novog Zelanda, Pakistana, Filipina, Tajlanda i Ujedinjenog Kraljevstva. Njegov primarni cilj bio je osigurati kolektivnu obranu od širenja komunizma u jugoistočnoj Aziji. SEATO pakt imao je za cilj spriječiti širenje komunizma izvan Vijetnama pružajući sigurnosni kišobran u regiji. Unatoč početnom obećanju, SEATO pakt se na kraju pokazao uglavnom neučinkovitim u postizanju svojih ciljeva te je raspušten 1977. godine.

⁹ ANZUS pakt je sporazum o kolektivnoj sigurnosti između Australije, Novog Zelanda i SAD-a koji je potpisan 1. rujna 1951. godine. ANZUS pakt prvenstveno je bio usmjeren na osiguranje kolektivne obrane pacifičke regije od potencijalnih sigurnosnih prijetnji. Prema ugovoru, tri zemlje su se složile da će se međusobno konzultirati u slučaju napada vanjskog agresora u pacifičkoj regiji te da će poduzeti mjere kako bi odgovorile na zajedničku prijetnju. ANZUS pakt se posljednjih godina suočio s izazovima zbog napetosti između Sjedinjenih Država i nekih njihovih saveznika, kao i neslaganja oko sigurnosnih i obrambenih prioriteta. Ipak, tri zemlje nastavljaju raditi zajedno na promicanju regionalne stabilnosti i sigurnosti.

nepisanom obvezom obrane Indije i tradicionalnim obvezama obrane zapadne hemisfere RIO pakt¹⁰.“ (Kos-Stanišić, 2000: 136)

Godine 1946. američki diplomat George F. Kennan napisao je tzv. *Dugi brzojav* u kojem izražava svoj stav da nije moguće razvijati suradnju sa Sovjetskim Savezom iz razloga što komunisti ne smatraju mogućom mirnu koegzistenciju dvaju društveno političkih sustava. Prema Kennanu najbolja strategija bila bi politika *containmenta*, odnosno zadržavanja širenja komunizma.

Kennanove riječi imale su velik utjecaj na tadašnjeg predsjednika Harry S. Trumana. Glavni cilj Trumanove doktrine bio je sprječavanje daljnjeg širenja komunizma u svijetu. Prema Trumanovoj doktrini „pobjeda komunista u grčkom građanskom ratu ugrozila bi političku stabilnost Turske, što bi potkopalo političku stabilnost Bliskog istoka. To se ne može dopustiti radi strateške važnosti regije za nacionalnu sigurnost SAD-a. Truman je također tvrdio da je SAD bio primoran pomoći 'slobodnim narodima' u njihovim borbama protiv totalitarnih režima jer bi širenje autoritarizma potkopalo temelje međunarodnog mira, a time i sigurnost SAD-a”. (Ured za povijest Ministarstva vanjskih poslova SAD-a)

Marshallov plan predstavlja osnovu Trumanove doktrine i politike *containmenta*. K tome, Marshallov plan je „za potrebe europskog oporavka ujedinio Zapadnu Europu gospodarski, te je stvorio pretpostavke i za političko stabiliziranje u trenucima duboke krize koja je prijetila revolucionarnom eksplozijom. Gospodarsko stabiliziranje osiguralo je i solidne temelje za buduće razdoblje konjunktura i prosperiteta, te sve snažnijih integrativnih procesa koji su počeli djelovati desetljeće kasnije.“ (Barišić, 1999: 80)

Iako su nesuglasice između dvaju blokova trajale još od konferencija u Jalti 1943. i Potsdamu 1945. godine, Trumanova doktrina i Berlinska kriza¹¹ 1948. godine dodatno su odvukle svijet u Hladni rat koji će biti glavna geopolitička odrednica druge polovice 20. stoljeća. Kako do

¹⁰ Pakt iz Rija ugovor je o uzajamnoj obrani potpisan 2. rujna 1947. u Rio de Janeiru u Brazilu. Ugovor je potpisalo 19 zemalja zapadne hemisfere, uključujući SAD, Kanadu i većinu zemalja Srednje i Južne Amerike. Pakt iz Rija nastao je kao odgovor na rastuću prijetnju komunizma u regiji, posebice nakon Drugog svjetskog rata. Ugovor ima za cilj promicanje regionalne sigurnosti i kolektivne obrane od vanjske agresije, pri čemu se države članice slažu da će se međusobno konzultirati i poduzeti mjere u slučaju napada na bilo koju od njih.

¹¹ Berlinska kriza 1948. bila je sukob iz doba Hladnog rata koji je proizašao iz napetosti između Sovjetskog Saveza i njegovih bivših ratnih saveznika, SAD-a, Britanije i Francuske. Kriza je započela 24. lipnja 1948. godine kada je Sovjetski Savez blokirao sve cestovne, željezničke i vodene pristupe zapadno okupiranim sektorima Berlina, koji se nalazio duboko u sovjetsko kontroliranoj Istočnoj Njemačkoj. Zapadne sile odgovorile su zračnim prijevozom svih potrebitina ljudima u Zapadnom Berlinu. Takozvani Berlinski zračni most, trajao je 11 mjeseci i uključivao je više od 200.000 letova. Kriza je završila 12. svibnja 1949. kada je Sovjetski Savez ukinuo blokadu. Kriza je učvrstila podjelu između Istočne i Zapadne Njemačke i pojačala napetosti između Sovjetskog Saveza i zapadnih sila tijekom prvih godina Hladnog rata.

izravnog sukoba dvaju velesila nije došlo, Hladni rat predstavlja uporabu vanjskopolitičkog utjecaja SAD-a i SSSR-a kako bi uskladili vanjsku politiku svojih saveznika s vlastitom te stalnu borbu za interesne sfere druge velesile kroz razne tajne operacije i *proxy* ratove¹². Neki od poznatijih primjera tajnih operacija za vrijeme Hladnog rata su uključivanje u izborni proces u Italiji 1948. godine, svrgavanje s vlasti Salvadora Allendea u Čileu 1973. godine, višegodišnji pokušaji svrgavanja Kubanskog režima i dr. (Bilandžić, 2005: 227-228)

Nakon raspada Sovjetskog Saveza i okončanja Hladnog rata SAD postale su usamljena supersila u svijetu posjedujući neviđen ekonomski i vojni utjecaj. Nakon četiri i pol desetljeća bipolarnoga svjetskog sustava SAD postaju hegemon. Sav taj utjecaj i moć doveli su do problema jer je američka vanjska politika u trenu postala zastarjela nakon što je vodeći američki protivnik iznenada prestao postojati. Nenadmašna moć američke vojske postala je gotovo žrtva s gubitkom koherentnosti politika jer je dugogodišnja politika *containment*a zastarjela bez uvjerljive zamjene na horizontu. Takva politika je služila kao smjernica za korištenje vojske tijekom Hladnog rata, ali u nedostatku bipolarnog sustava bilo je sve teže opravdati veliku količinu novca potrebnih za održavanje tako goleme vojne sile. Sve je to doprinijelo zbunjenosti u vezi s budućom strategijom vanjske politike SAD-a nakon Hladnog rata. (Barna, 2012: 8)

Pitanja budućnosti NATO-a i potrebe za savezom čiji je glavni ideološki protivnik savladan postalo je aktualno nakon završetka Hladnog rata. U mnogim „raspravama i analizama o budućnosti NATO-a zaključeno je da je NATO pripremljen za cjelokupni spektar sigurnosnih izazova s kojima se Zapad suočavao u post-sovjetskom razdoblju. Prvo je morao prilagoditi Strateški koncept, što je učinjeno na summitu 1991. godine u Rimu. Istodobno je morao otpočeti jednako važan, ali složeniji zadatak revizije svog odnosa s članicama bivšeg Varšavskog ugovora. Morao je projicirati sigurnost i stabilnost na regiju koja je nakon kraja Hladnog rata postala žarište tenzija. Najteža odluka koju je NATO morao donijeti bila je: treba li pružiti sigurnosna jamstva državama srednje i istočne Europe, te treba li raditi razlike između njih?“ (Kurečić, 2012: 40-41 cit. prema Pišonić, 2022: 19)

Intervencije u Somaliji, Iraku i Kosovu iz posljednjeg desetljeća 20. stoljeća prikazuju razvoj američke vanjske politike prema intervencionizmu koji postaje jedan od njezinih glavnih alata kada diplomatski naponi ne ostvare željeni učinak. Politika intervencionizma poseban je značaj dobila u okviru terorističkih napada izvedenih 11. rujna 2001. godine. Tada SAD proglašava

¹² *Proxy* ratovi su sukobi u kojima dvije ili više suprotstavljenih strana podržavaju borbe treće strane ili milicije umjesto da se izravno bore jedna protiv druge. U *proxy* ratu veća sila može pružiti financijsku, vojnu ili neku drugu podršku manjoj, slabijoj skupini u borbi protiv protivnika kojeg podupire druga veća sila.

War on terror (prijevod: *Rat protiv terorizma*) koji za cilj ima neutralizaciju terorističkih prijetnji na Bliskom istoku, prvenstveno u Afganistanu i Iraku. Na temelju analize navedenih intervencija koje će dalje u radu biti preciznije obrađene može se zaključiti da se „tijekom administracije predsjednika Georgea W. Busha, američka vanjska politika sve više povezivala s neokonzervativnim konceptima preventivnih akcija i unilateralnog djelovanja. Međutim, do kraja drugog mandata Georgea W. Busha, američka javnost bila je iscrpljena 'Bushovom doktrinom'. Kao reakciju na to administracija novoizabranog predsjednika Baracka Obame 2009. godine započela je s rekalibracijom američke vanjske politike, naglašavajući 'pametnu snagu', izgradnju koalicija, jače oslanjanje na regionalne partnere i smanjenje uporabe vojne sile.“ (Friedman, Lundel, 2016: 22)

Za razliku od vanjske politike Georgea W. Busha „u sve više multipolarnom svijetu, administracija Barracka Obame prioritet je davala selektivnoj akciji tamo gdje se vjerovalo da bi angažman SAD-a mogao imati pozitivan učinak. Za sva ostala pitanja, administracija je slijedila dugoročnije pristupe dizajnirane za 'upravljanje', a ne za 'rješavanje' problema, poput npr. prijetnje od ISIS-a¹³ ili sukoba u istočnoj Ukrajini.“ (Friedman, Lundel, 2016: 23)

U očima američke javnosti administracija predsjednika Busha smatrana je previše agresivnom, a s druge strane administracija Barracka Obame smatrana je neodlučnom u uporabi vojne sile.

Ponovno jačanje Rusije, pojava globalnog terorizma, razvoj iranskog i sjevernokorejskog nuklearnog programa te razvijanje Kine u svjetsku gospodarsku velesilu označilo je nove izazove za američku vanjsku politiku. Za razliku od kraja 20. stoljeća kada su SAD predstavljale neosporivog svjetskog hegemonu, sve više multipolarizirani svijet 21. stoljeća zahtijevao je odlučnije vodstvo od strane SAD-a.

Nakon Barracka Obame na mjesto predsjednika SAD-a dolazi Donald Trump koji je odlučno zagovarao zaštitu ekonomskih i sigurnosnih interesa SAD-a. To je vidljivo kroz obračun s Kinom kroz uvođenje niza uvoznih carina na kineske proizvode, sprječavanje krađe intelektualnog vlasništva, donošenje odluke o povlačenju snaga iz Afganistana, zahtijevanje

¹³ ISIS ili Islamska država Iraka i Sirije je teroristička organizacija koja se pojavila početkom 2000-ih kao izdanak Al Qaide. Nastoji uspostaviti kalifat (islamsku državu) na Bliskom istoku i šire, a postao je poznat po svojim brutalnim taktikama koje uključuju odrubljivanje glava, masovna pogubljenja i bombaške napade samoubojica. ISIS je nastao u Iraku te je ojačao tijekom invazije Iraka od strane SAD-a 2003. godine. Nakon što se proširio na Siriju 2013. godine, skupina je zauzela velike dijelove teritorija u obje zemlje, uključujući velike gradove poput Mosula i Raqqe. Na svom vrhuncu 2015. ISIS je kontrolirao procijenjenih 100.000 četvornih kilometara teritorija i imao je desetine tisuća boraca. Od tada je ISIS pretrpio značajne gubitke, a skupina je izgubila kontrolu nad većinom svog teritorija u Iraku i Siriji.

veće financijske kontribucije i izdvajanja saveznika u NATO savezu i dr. Može se reći da je „s istom vanjskom politikom 'mira kroz snagu' koju je predsjednik Ronald Reagan nekoć koristio za pobjedu u Hladnom ratu, predsjednik Trump ponovno izgradio američku moć odvrćanja kako bi protivnike držao odgovornima.“ (arhiva Bijele Kuće - vanjska politika predsjednika Trumpa)

4. Postupak odobrenja vojne intervencije SAD-a u Kongresu

Ustavom SAD-a dužnost vrhovnog zapovjednika oružanih snaga povjerena je predsjedniku, ali je određeno da rat objavljuje američki dvodomni Kongres. Ovakva isprepletenost ovlasti predstavlja jedan od primjera kontrolnog mehanizma, odnosno sustava *checks and balances*¹⁴ kojim svaka od tri grane vlasti ima utjecaj i nadzor nad ostale dvije tako što ih ograničava u unilateralnom provođenju politika. Rat je službeno od strane Kongresa SAD-a bio objavljen u 11 slučajeva: Velikoj Britaniji 1812., Meksiku 1846., Španjolskoj 1898., Njemačkoj i Austro-Ugarskoj 1917., te ponovno Njemačkoj, Japanu i Italiji 1941., Bugarskoj, Mađarskoj i Rumunjskoj 1942. godine. „U svakom od navedenih slučajeva predsjednik se obratio Kongresu za odobrenje osobno prije zajedničke sjednice ili pismenim zahtjevom.“ (Elsea, 2014: 1-3)

„Od administracije predsjednika Johna Adamsa do danas, bilo je raznih slučajevi kada je kroz tzv. kongresna ovlaštenja za uporabu sile (eng. *authorizations for the use of military force*) donesen zakon koji predsjedniku dopušta upotrebu vojne sile umjesto formalne objave rata.“ (Elsea, 2014: 5) Kongresna ovlaštenja za uporabu sile bila su mnogo užeg opsega od formalnih objava rata, a prvi slučajevi njihove uporabe bili su 1789. godine kada je Kongres dao predsjedniku dozvolu za zaštitu američkih brodova od francuske agresije i 1802. godine protiv mornarice Tripolija. (Elsea, 2014: 5) Kongresna ovlaštenja za uporabu sile postajala su sve učestalija nakon završetka Drugog svjetskog rata zato što je Kongres predsjednicima davao određene ovlasti no nikako ne puni spektar koji bi imali objavom rata. Tonkinška rezolucija ili Rezolucija o Tonkinškom zaljevu iz 1964. godine predstavlja jedan od poznatijih primjera kongresnog ovlaštenja uporabe sile. Događaji koji su prethodili Tonkinškoj rezoluciji su napadi, 2. i 4. kolovoza 1964. godine, na dva razarača američke mornarice (*USS Maddox* i *USS Turner Joy*) od strane vijetnamskih komunista. Sukladno zahtjevu predsjednika Lyndona B. Johnsona, „kongres ga je ovlastio da poduzme sve mjere za koje smatra da su potrebne za promicanje održavanja međunarodnog mira i sigurnosti u jugoistočnoj Aziji. Ova je rezolucija postala pravni temelj za Vijetnamski rat.“ (službena stranica Department of Statea)

Rezolucija o ratnim ovlastima donesena je usprkos vetu predsjednika Richarda Nixona 7. studenoga 1973. godine. Usvojena je s ciljem kako bi se „osigurale procedure u kojima mogu

¹⁴ U Sjedinjenim Američkim Državama postoje tri grane vlasti: zakonodavna, izvršna i sudska. Svaka grana ima svoje posebne ovlasti i odgovornosti koje su osmišljene da služe kao kontrola ostalih. Tako npr. zakonodavna vlast (Kongres) ima ovlast donošenja zakona, ali izvršna vlast (predsjednik) ima ovlast staviti veto na te zakone. Međutim, zakonodavna vlast može nadjačati predsjednikov veto dvotrećinskom većinom glasova u Zastupničkom domu i u Senatu. Slično tome, pravosudna vlast ima ovlast tumačenja zakona, zakonodavna vlast može opozvati suce, a izvršna vlast ih imenuje.

sudjelovati Kongres i predsjednik SAD-a oko odluke o angažiranju američke vojske. Rezolucijom se zahtijeva od predsjednika da izvijestiti Kongres o svakom korištenju američke vojske u sukobima ili neizbježnim sukobima. Kada se takvo izvješće podnosi ili se zahtijeva njegovo podnošenje, uporaba vojske mora se obustaviti u roku od 60 do 90 dana osim ako Kongres ne odobri takvu uporabu ili produži vremensko razdoblje. Rezolucijom se osim navedenog zahtijeva i da se predsjednik u svakom mogućem slučaju konzultira s Kongresom prije angažiranja vojske SAD-a u sukobima ili neizbježnim sukobima.“ (Kongresna služba za istraživanje) Rezolucija se temelji na sustavu *checks and balances*, a njezina svrha je ograničavanje izvršne vlasti kada se američke vojne snage upućuju u oružani sukob bez pristanka Kongresa SAD-a, sprječavanje dugotrajnog vojnog angažmana te učiniti predsjednike opreznijima u iniciranju vojnih akcija.

Kongres SAD-a mora izglasati potporu prije angažiranja vojske i u slučajevima kada su u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda donesene rezolucije kojima se poziva na intervenciju u pojedinu državu (npr. Koreja, Bosna i Hercegovina, Libija i dr.).

5. Intervencija u Somaliji

5.1. Pozadina intervencije

Mohammed Siad Barre, diktatorski vođa Somalije, pokrenuo je u srpnju 1977. godine vojnu kampanju kako bi zauzeo regiju Ogaden u Etiopiji koja je bila dom mnogih Somalijaca inicirajući Ogadenski rat. Rat je završen u ožujku 1978., a napadač je odbijen od strane etiopske vojske pomognut Kubom i SSSR-om, i to bez ikakvih teritorijalnih promjena. U međuvremenu je „gospodarstvo propalo, a Barreov utjecaj na vlast postajao je sve ovisniji o njegovom manipuliranju rivalstvima između klanova koji definiraju društvenu i političku strukturu zemlje. Teško gospodarsko stanje dovelo je do oružane pobune koju Barre nije uspio kontrolirati. Građanski rat koji je započeo 1988. zahvatio je glavni grad Mogadishu u prosincu 1990. godine, a Barre je pobjegao mjesec dana kasnije. (Seybolt, 2008: 52)

Vakuum moći do kojega je došlo, rezultirao je nastankom mnogih milicija, paravojnih organizacija i pobunjenika. Vlast u Somaliji preuzeo je „Ujedinjeni Somalijski Kongres u kojemu je nedugo nakon toga došlo do raskola između dvije frakcije: Somalijskog nacionalnog saveza (s Mohamedom Farrahom Aideedom na čelu) te Somalijskog saveza za spasenje (s Ali Mahdi Mohamedom na čelu). UN je Ali Mahdi Mohameda prepoznao kao „prijelaznog“ predsjednika Somalije.“ (Seybolt, 2008: 53) Koincidirajući s političkom krizom, suša je ozbiljno ugrozila mogućnost Somalijaca da se prehrane, a pristigli humanitarnu pomoć i hranu otimali su lokalne milicije i dijelile ih među sobom. U to vrijeme „niti jedna vlada nije poduzela mjere da okonča nasilje ili pomogne Somalijskom narodu. Pod pritiskom humanitarnih organizacija, a potom i glavnog tajnika UN-a, egipatskog diplomata Boutrosa Boutrosa-Ghalija, koji je optuživao političke vođe za rasizam zbog njihove pažnje prema Bosni i Hercegovini, ali ne i Somaliji, Vijeće sigurnosti UN-a odobrilo prvu operaciju Ujedinjenih naroda u Somaliji (UNOSOM I).“ (Seybolt, 2008: 53)

5.2. Djelovanje SAD-a i međunarodne zajednice

Rezolucijom Vijeća Sigurnosti UN-a 751 uspostavlja se operacija UNOSOM I koja je s radom počela u rujnu 1992. i trajala do ožujka 1993. godine. Operacija UNOSOM I „imala je mandat nadziranja prekida vatre u Mogadishuu kojeg je dogovorio izaslanik UN-a Mohamed Sahnoun, pružanje sigurnosti u Mogadishuu za humanitarno osoblje UN-a, opremu i zalihe na morskim i zračnim lukama te za pratnju isporuke zaliha u blizinu glavnog grada. Učinkovitost UNOSOM-a bila je umanjena zato što nije bilo potpore lokalnih vođa. Lokalni vođe su se pridržavali

sporazuma o prekidu vatre što je omogućilo humanitarnim organizacijama da uvoze više hrane, ali snage UN-a bile su preslabe da spriječe razbojništva i krađe te da humanitarnu pomoć presele izvan područja kojim je vladao general Mohamed Farrah Aideed.“ (Seybolt, 2008: 53) Situacija u Somaliji iz dana u dan postajala je sve gora te je Vijeće sigurnosti moralo odobriti dodatno osoblje. S trenutnim ljudstvom od samo 500 vojnika i nepostojanjem vlasti sposobne za održavanje reda i zakona ciljevi operacije ne bi bili ostvareni. Vijeće sigurnosti u „kolovožu 1992. godine Rezolucijom 775 odobrava raspoređivanje dodatnih 3.500 pripadnika UNOSOM-ovog sigurnosnog osoblja za zaštitu humanitarne pomoći. Problem je što je raspoređivanje snaga bilo sporo i situacija je i dalje deteriorirala. Do listopada 1992. godine, Glavni tajnik UN-a, Boutros Boutros-Ghali, izvijestio je da gotovo 4,5 milijuna od 6 milijuna stanovnika Somalije prijeti teška pothranjenost i srodne bolesti.“ (Weiss., 2001: 94) „Dana 29. studenoga 1992. godine, Boutros Boutros-Ghali je izvijestio Vijeće Sigurnosti da je jedini način na koji bi se operacije pomoći mogle nastaviti jest pribjegavanje odredbama prema poglavlju VII Povelje UN-a, paralelno s promicanjem nacionalnog pomirenja i uklanjanja glavnih čimbenika koji su stvorili izvanrednu situaciju. Ova preporuka stigla je četiri dana nakon ponude iz SAD-a da osiguraju 20.000 vojnika kao dio multinacionalnih snaga ovlaštenih od UN-a.“ (Weiss., 2001: 96)

Glava VII Povelje UN-a daje ovlasti Vijeću sigurnosti UN-a za održavanje mira, odnosno dopušta Vijeću da utvrdi postojanje bilo kakve prijetnje miru, kršenje mira ili čina agresije te da poduzme vojne i nevojne akcije za obnovu međunarodnog mira i sigurnosti. (službene stranice UN-a - Glava VII Povelje UN-a)

„Vijeće je prihvatilo Rezoluciju 794 istaknuvši da se 'razmjeri ljudske katastrofe uzrokovani sukobima u Somaliji i dalje povećavaju zbog postojanja prepreka u distribuciji humanitarne pomoći, te kao takvi predstavljaju prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti' i tu svrhu djelujući prema poglavlju VII daju dopuštenje Glavnom tajniku i državama članicama da surađujući implementiraju prijedlog SAD-a, koji će organizirati i voditi, za uporabom svih potrebnih sredstava za uspostavljanje sigurnog stanja za provođenje humanitarnih operacija u Somaliji.“ (Weiss, 2001: 96, cit. prema Iskra, 2005: 80) Predsjednik George H.W. Bush se raspadom Sovjetskog Saveza nalazio na čelu zemlje koja je u „novom svjetskom poretku“ ostala jedina velesila. Prizori Somalijaca koji podliježu nasilju i izgladnjivanju šokirali su američki narod, koji je posljedično tome vršio pritisak na vodstvo SAD-a za djelovanjem. Vrijednosti SAD-a i UN-a našle bi se pod velikim upitnikom kada bi dozvolile da se nastavi patnja Somalijskog naroda. Iz tog razloga „Predsjednik Bush odobrio je raspoređivanje 28,000 vojnika i posebno

naglasio potrebu djelovanja u mirotno svrhu naglašavajući to kao važan korak prema 'posthladnoratovskom svjetskom poretku'. Boutros-Ghali kasnije je izjavio da je Vijeće sigurnosti uspostavilo presedan u povijesti Ujedinjenih naroda djelujući po prvi puta striktno iz humanitarnih razloga“ (Weiss, 2001: 96, cit. prema Iskra, 2005: 80)

Nedostatak vremena uvelike je ograničio količinu obavještajnih podataka s kojima su planeri operacije mogli raditi. Ciljevi SAD-a u Somaliji često su se mijenjali i pokazali su se značajnim problemom tijekom intervencije. Operacija *Restore Hope* (prijevod: *Povratak nade*) bila je usmjerena na potporu naporima humanitarne pomoći. Snage UNITAF-a (engl. *Unified Task Force*, prijevod: *Ujedinjene namjenske snage*) koje su djelovale u sklopu operacije *Restore Hope* osiguravale su glavni grad Somalije, Mogadishu, druge veće gradove i osam sektora humanitarne pomoći u južnom dijelu zemlje. U trenutku kada bi situacija bila dovoljno stabilizirana, Operacija *Restore Hope* završila bi s prijenosom ovlasti na narednu operaciju pod vodstvom UN-a. Međutim, određivanje kada bi se taj prijenos trebao dogoditi bilo je sporna točka između SAD-a i UN-a. Boutros Boutros-Ghali je lobirao da SAD uključi razoružanje somalijskih militantnih skupina kao cilj svoje operacije što je SAD smatrao neizvedivim. (Kavanagh i sur., 2017: 225)

SAD nije vjerovao da će njihova upletenost u Somaliji biti dugoročna obveza. Kada su rasprave u Bijeloj kući i Pentagonu o intervenciji utihnule zaključeno je da bi okončanje gladi bila jednostavna i jasna misija. Sukladno tome, predsjednik Bush nadao se da će Operacija *Restore Hope* biti dovršena te da će se američke snage vratiti do inauguracije njegova nasljednika Billa Clintona u siječnju 1993. godine. Ispostavilo se da je taj vremenski okvir bio previše optimističan, ali nada za brzi izlaz iz Somalije ustrajala je i u Clintonovoj administraciji koja je očekivala da će u Somaliji biti samo nekoliko mjeseci. Međutim, intervencija nije završila brzo, već kao u slučaju Koreje, Afganistana i Iraka, pretvorio se u vremenski opsežniju operaciju stabilnosti. (Kavanagh i sur., 2017: 226)

„Rezolucija 794 nije spominjala razoružanje, političko rješenje ili nacionalno pomirenje. Operacija koalicije pod nazivom UNITAF započela je nekoliko dana od njezina odobrenja (05. prosinca 1992. godine) i brzo je narasla do snage od preko 38 000 vojnika iz 21 zemlje, većinom iz SAD-a.“ (Seybolt, 2008: 55) „Američka vojska željela je provesti operaciju brzog ulaska i brzog izlaska, bez uplitanja u napore za razoružavanje ili izgradnju mira. Posebni izaslanik Robert Oakley uložio je znatan trud u pregovore s Aideedom i Ali Mahdijem. Angažiranjem spomenutih vođa bez pokušaja rješavanja njihovog spora, Oakley je vjerojatno nehotice podigao njihov status i moć, otežavajući njegovu nasljedniku rad s ljudima koji su bili

zainteresirani za mir. Ukratko, UNITAF nije imao pozitivan političku utjecaj, čak se smatra da je imao negativan.“ (Seybolt, 2008: 57)

Završetkom operacije UNITAF u svibnju 1993. godine misija u Somaliji ponovno prelazi u ruke UN-a s početkom operacije UNOSOM II. Rezolucijom Vijeća Sigurnosti UN-a 837, mandat misije UNOSOM II proširen je na postizanje ciljeva kao što su razoružanje i uhićenje vođa naoružanih frakcija. Navedena stavka označavala je objavu rata Aideedovim snagama. (Weiss, 2001: 96) Vrhunac borbi dosegnut je operacijom *Gothic serpent* koju su provodile američke snage pod nazivom *Task Force Ranger*. Cilj operacije bio je uhićenje Mohameda Farraha Aideeda i njegovih suradnika. Dana 3. listopada američke snage doživjele su najkrvaviji sukob od završetka Vijetnamskog rata dvadeset godina ranije. Bitka za Mogadishu rezultirala je skupim lekcijama za američko vojno vodstvo koje je na teži način prepoznalo izazove borbe u urbanom području. Toga dana 1993. godine srušena su dva američka helikoptera *Black Hawk* te je u sukobima koji su uslijedili poginulo 18 američkih vojnika i par stotina Somalijaca od kojih su mnogi bili civili. Bitku za Mogadishu obilježile su slike stožernog narednika Williama Davida Clevelanda čije su unakaženo tijelo Aideedove snage vukle ulicama Mogadishua. To je rezultiralo time da je „u roku od par dana, američki predsjednik Bill Clinton (op.a. koji je stupio na dužnost u siječnju 1993.) odredio da će se američke snage povući u ožujku iduće godine“ (Weiss, 2001: 97)

Masovni mediji imali su ključnu ulogu u pokretanju humanitarne intervencije u Somaliji prenošenjem slika izgladnjelih Somalijaca, ali i u njezinom završetku. Takav značaj medija naziva se CNN efekt koji utječe na američku javnost koja svojim djelovanjem utječe na američku politiku. Do „potpunog povlačenja UN-ovih postrojbi došlo je 28. ožujka 1995. godine. Unatoč tome što je malo ciljeva mandata UNOSOM II ostvareno, misija nije bila bez uspjeha. Utjecaj gladi je ublažen, pretpostavlja se da je „samo“ 50.000 do 100.000 od 1,5 milijuna kojima je prijetilo gladovanje umrlo od gladi. Pomoć je dobila gotovo cjelokupna populacija od 5 milijuna ljudi. Od 1,5 milijuna ljudi protjeranih iz svojih domova godinu dana kasnije vratila se polovica. (Weiss, 2001: 96-97)

5.3. Zaključak intervencije u Somaliji

Humanitarnu vojnu intervenciju u Somaliji od 1992. do 1995. godine treba promatrati kroz geopolitički okvir u kojemu se odvijala. To je bilo vrijeme u kojemu je SAD ostao jedinom svjetska supersila te je kao takav morao preuzeti ulogu *globalnog policajca* s ciljem da dokaže

spremnost i sposobnost pružanja zaštite gdje god je to potrebno (primjer Zaljevskog rata i Somalije).

Powellova doktrina (nazvana po državnom tajniku SAD-a Colinu Powellu) postavlja niz pitanja koja moraju biti odgovorena prije nego li SAD započne vojnu intervenciju. Iako nije službena politika ili doktrina američke vlade, njezina načela utjecala su na oblikovanje vanjske politike SAD-a. Mada je Powellova doktrina utjecala na vanjsku politiku SAD-a, nije dosljedno primjenjivana u svakoj intervenciji. Glavna načela Powellove doktrine započinju prvim načelom gdje je potrebno istražiti sve druge mogućnosti, poput diplomacije, sankcija ili pregovora. Drugo načelo govori o političkim, diplomatskim ili vojnim ciljevima koji moraju biti jasni i razumljivi. Treće načelo opisano je na način da je plan intervencije realan, a vojni ciljevi ostvarivi. Četvrto načelo podrazumijeva dovoljno resursa u smislu ljudstva, opreme, financija i dr. Koji moraju biti alocirani za izvršenje misije (u literaturi se često navodi da se mora koristiti pojam *nadmoćna sila* (engl. *Overwhelming force*). Peto načelo govori o postojanju jasne izlazne strategije za povlačenje osoblja nakon što su ciljevi misije postignuti. I posljednje šesto načelo odnosi se na podršku svjetske i američke javnosti intervenciji. (Ricci, 2014: 18-19)

Problem intervencije u Somaliji od strane SAD-a i UN-a je u tome što nisu postojali jasni i usuglašeni politički, diplomatski i vojni ciljevi iz čega proizlazi zaključak da ciljevi intervencije nisu bili ostvarivi. Postavlja se pitanje koje je krajnje željeno stanje koje se htjelo postići svakom od navedenih operacija. Ciljevi kao što su svrgavanje Mohameda Farraha Aideeda, razoružanje somalijskih militantnih skupina ili sprječavanje gladi u Somaliji su ostvarivi pojedinačno ili skupno samo ako su pravovremeno definirani i svi akteri uključeni u operaciju djeluju zajedno kako bi ih postigli.

„U makropolitikom smislu, 'somalijski sindrom' postao je sinonimom za nevoljkost zapadnih zemalja da pretrpe vojne žrtve u udaljenim zemljama radi humanitarnih ciljeva. Problematične riječi koje su ušle u međunarodni leksikon javne politike, uključuju poteškoću 'izgradnje nacije' i naglasak na unaprijed određenoj 'izlaznoj strategiji'. (Weiss, 2001: 97)

6. Intervencija na Kosovu

6.1. Pozadina intervencije

Kosovo ima poseban značaj mnogobrojnim Albancima i Srbima. Albancima je to dom nacionalnog pokreta koji je započeo u gradu Prizrenu 1878. godine osnivanjem Prizrenske lige. Glavni cilj Prizrenske lige bio je suprotstavljanje odlukama Berlinskog kongresa koji je prepuštao dio prostora naseljenog Albancima Srbiji i Crnoj Gori. Srbima Kosovo ima veliki značaj zbog bitke protiv osmanske vojske kod Kosova Polja 1389. godine prilikom koje je poginuo knez Lazar i zbog utemeljenja Srpske pravoslavne crkve u gradu Peći. Ustavom SFRJ iz 1974. godine Josip Broz Tito odobrio je Kosovu znatnu autonomiju unutar Srbije. Istu tu autonomiju predsjednik Slobodan Milošević ukinuo je 1989. godine. (Seybolt, 2008: 79)

Kosovo i Vojvodina su u Jugoslaviji imale status Socijalističkih autonomnih pokrajina (SAP). U slučaju da je Kosovu dodijeljen status republike bivše Jugoslavije, „vjerojatno bi sada bilo neovisno, još jedan produkt raspada federacije uz Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu i Makedoniju. U većini pogleda imala je ista ustavna prava kao i ostali sastavni dijelovi Jugoslavije, uključujući i ravnopravan glas u kolektivnom Predsjedništvu. Iako teritorijalno najmanja, s dva milijuna stanovnika, njezina je populacija bila jednaka Makedoniji i Sloveniji i znatno veća od Crne Gore.“ (Freedman, 2000: 346) Nakon smrti Josipa Broza Tita dolazi do jačanja srpskog nacionalizma s ciljem zaštite „ugroženog“ srpskog stanovništva na području Kosova. Rast srpskog nacionalizma doveo je do objave kontroverznog memoranduma SANU-a 1986. godine. U tekstu memoranduma navodi se da Srbija u tome trenutku nije u mogućnosti „da stane na put genocidu na Kosovu i zaustavi preseljenje Srba sa vjekovnih ognjišta“. (originalni tekst memoranduma SANU-a). Prava kosovskog naroda bila su ugrožena dolaskom Slobodana Miloševića na vlast, posebice u pitanjima „privatnog vlasništva, zapošljavanja, obrazovanja i ostvarivanje osnovnih sloboda. Iz navedenih razloga je vođa kosovskih Albanaca, Ibrahim Rugova razvio paralelnu vladu. U rujnu 1991. organizirao je referendum, s navodnim odazivom od 90 posto, zahtijevajući nezavisnost Kosova.“ (Freedman, 2000: 346) Rat na Kosovu bio je klasična ilustracija dilema vezanih uz načelo samoodređenja. U pokrajini, navodno kolijevci srpskog naroda, Srbi su bili manjina koja se osjećala ugroženom brzim rastom etničkog albanskog stanovništva u odnosu na vlastito. (Freedman, 2000: 345) Osim značajno manjeg prirodnog prirasta srpskog stanovništva na Kosovu, problem je bio i u tome što je Kosovo bilo jedna od najsiromašnijih regija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) što je utjecalo na negativan migracijski saldo.

Potpisivanje Daytonškoga mirovnog sporazuma i davanje autonomije Republici Srpskoj u Bosni i Hercegovini kakvu je Kosovo zahtijevalo za sebe pokazalo je da se strategija mirnog otpora ne isplati te da se jedino nasiljem mogu postići željeni ciljevi. Rezultat trenutnog stanja doveo je do osnutka OVK (Oslobodilačke vojske Kosova) 1991. godine. Veliku pozornost OVK dobila je „1996. i 1997. godine nakon što joj je kaos u Albaniji dao priliku da nabavi značajnu količinu oružja. Početkom 1998. godine napala je srpske policijske postaje i vojne baze, a do sredine godine je preuzela gotovo trećinu teritorija Kosova u područjima gdje se nisu suočavali s ozbiljnijim otporom. Njihovo djelovanje nije pozdravio Zapad, koji je i dalje bio fokusiran na stanje u Bosni u kojoj su Miloševića smatrali jamcem mira. Dakle, u početku je OVK osuđena kao teroristička organizacija od strane SAD-a, a tu odluku je prihvatio i Beograd kojemu je to poslužilo kao opravdanje za poduzimanje daljnjih mjera.“ (Freedman, 2000: 347)

6.2. Djelovanje SAD-a i međunarodne zajednice

Od početka 1998. godine Zapad je „bio rastrgan između brige za žrtve i nelagode zbog daljnjeg uvlačenja u Balkanske probleme. Prva kampanja protiv OVK u proljeće 1998. godine izazvala je snažnu međunarodnu osudu i dovela do žustre rasprave na Zapadu o tome treba li se prijetiti uporabom sile ili je treba upotrijebiti kako bi se spriječila još jedna balkanska tragedija.“ (Freedman, 2000: 348) Međunarodna zajednica bila je svjesna da bi eskalacija sukoba na Kosovu mogla dovesti do daljnje destabilizacije zapadno balkanske regije. Bilo je jasno da do UN-ove intervencije na Kosovu neće doći zato što su Rusija i Kina kao stalne članice Vijeća sigurnosti UN-a s pravom veta htjele zaštititi Srbiju koja je oduvijek bila njihova interesna sfera. Kako bi se spriječila nova humanitarna kriza bilo je potrebno naći rješenje kojim bi se zaobišli UN-ovi mehanizmi.

S namjerom da ograniče sukob od daljnje eskalacije, usvojene su rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1160 i 1199 kojima je „nametnut embargo na uvoz oružja i data podrška nastojanjima da se nađe rješenje utemeljeno na teritorijalnom integritetu SR Jugoslavije i većoj autonomiji albanskog stanovništva na Kosovu.“ (Iskra, 2005: 82) Isto tako „Vijeće sigurnosti ocijenilo je da daljnje tenzije mogu za posljedicu imati nastanak prijetnji miru i sigurnosti u regiji, te da je potrebno dogovoriti prekid sukoba i popraviti humanitarnu situaciju. Od Miloševićevog režima zatraženo je da osigura povratak izbjeglica i pristup međunarodnim humanitarnim organizacijama civilnom stanovništvu. U slučaju nepokoravanja odluci Vijeća, daljnje mjere će biti razmotrene radi održavanja mira i sigurnosti.“ (Iskra, 2005: 83)

Srbijski predsjednik Slobodan Milošević nije namjeravao djelovati sukladno uputama Vijeća sigurnosti te su nastavljeni masakri nad albanskim stanovništvom. Posljedično tome, „glavni tajnik NATO saveza, Javier Solana izjavio je da se pokretanje zračnih udara ozbiljno razmatra i da saveznici vjeruju da u sadašnjim okolnostima s obzirom na trenutnu krizu na Kosovu opisanu u Rezoluciji 1199 postoje legitime osnove da saveznici zaprijetu ili uporabe oružanu silu“ (Iskra, 2005: 83). U veljači 1999. godine održani su pregovori u gradu Rambouilletu nedaleko od Pariza. SR Jugoslavija je „nakon sedamnaest dana pregovora odbila potpisati sporazum koji je trebao jamčiti slobodno kretanje NATO osoblju, održavanje referenduma na Kosovu, te razoružanju OVK. Kao zadnja nada da se nađe mirno rješenje situacije, Richard Holbrooke je poslan u Beograd. Stanje na terenu u to je vrijeme već počelo postajati beznadno. Milošević je izaslanstvu rekao da je jedini problem nekoliko terorista koje treba iskorijeniti. Na njihovom posljednjem na sastanku, 22. ožujka, Holbrooke izvještava da je Slobodan Milošević bio svjestan da je savezničko bombardiranje izgledno.“ (Freedman, 2000: 350) Budući da su diplomatski naponi propali, NATO je odlučio 24. ožujka 1999. godine započeti sa zračnim napadima. Mnoge države koje nisu pripadale „zapadnom bloku“ oštro su se protivile pokretanju intervencije te su prozivale NATO savez za otvorenu agresiju protiv suverene države.

Intervencija na Kosovu te sukob s vojskom SR Jugoslavije predstavlja ulazak NATO-a u područje koje se tradicionalno smatralo izvanblokovskim tijekom Hladnog rata zbog jugoslavenske uloge u Pokretu nesvrstanosti. Važnost područja nekadašnje SFRJ za strateške interese SAD očituju se u pisanju američkog lista Washington Post prema kojemu: „uz sve krhke stanje na Bliskom istoku, raste potreba za vojnim bazama na Balkanu i pravom preleta iznad Balkana, kako bi se zaštitili izvori nafte u Kaspijskom bazenu“ (Engdahl, 2008: 66 cit. prema Kinder, 2013: 73). „Nakon intervencije započela je izgradnja baze Bondsteel kao središta nove mreže američkih baza. Zbog strateškog položaja, baza je postala osnovicom za pristup Bliskom istoku, Kaspijskom bazenu i bližem okruženju Ruske Federacije.“ (Kinder, 2013: 73)

Politika SAD-a „između 1998.-1999. godine bila je određena povezanošću s intervencijom u Bosni par godina ranije, naučenim lekcijama iz te intervencije i vodstva državne tajnice Madeline Albright. Drugi čimbenici možda su predisponirali Clintona da favorizira intervenciju, ali Albright je vodila politiku na Kosovu, a ne predsjednik.“ (Ricci, 2014:107) Prema vlastitim riječima, Albright je „bila uvjeren da je diplomatsko rješenje nemoguće ako ne postoji vjerodostojna prijetnja Miloševiću.“ (Ricci, 2014: 108) Važno je napomenuti da su Clinton i Albright vjerovali da će zračni napadi puno prije dovesti do krajnjeg željenog stanja u odnosu na uporabu kopnenih snaga. Clinton je bio zagovornik uporabe zračnih napada zato

što bi razmještanje savezničkih kopnenih snaga zahtijevalo puno više vremena što bi u konačnici rezultiralo većim brojem kosovskih žrtava. (Ricci, 2014: 109) Za vrijeme trajanja sedamdeset osam dana dugog bombardiranja SR Jugoslavije predsjednik Clinton više puta je ponovio da uporaba kopnenih snaga nije opcija. Jedan od glavnih razloga tome je što ni pod koju cijenu nije htio da se na Kosovu ponovi situacija iz Somalije četiri godine ranije.

Cilj NATO-a i SAD-a bio je uništiti vojne ciljeve SR Jugoslavije (vojnu opremu, zapovjedna mjesta i infrastrukturu) uz što manje žrtava. Ono što je specifično u intervenciji na Kosovu je odabir ciljeva koji su kontrolirali predsjednik Clinton, ministar obrane William Cohen, i Načelnik Glavnog stožera vojske SAD-a Hugh Shelton u konzultaciji s generalom Wesley Clarkom koji je bio zapovjednik operacije *Allied Force* (prijevod: *Saveznička snaga*). (Martel, 2012: 212-213, cit. prema Ricci, 2014: 126) Predsjednikova involviranost u odabir ciljeva predstavlja mikromenadžment koji ograničava vojne zapovjednike u pravovremenoj uporabi snaga za uspješnu provedbu operacije te je kontradiktorna svim suvremenim načelima uporabe oružanih snaga.

Kampanja bombardiranja počela je polako i postupno se pojačavao intenzitet. Cijela operacija bila je provedena u tri faze. Nakon što „trodnevni udari usmjereni na protuzračne ciljeve nisu vratili Miloševića za pregovarački stol, NATO je započeo drugu fazu operacije. Ona se sastojala od paralelnih napada na snage SR Jugoslavije na terenu i protiv strateških ciljeva u Srbiji, kao što su npr. zalihe nafte. Dana 3. travnja, operacija je ušla u treću fazu u kojoj su gađani ciljevi s namjerom da se poremeti vlast i demoralizira srpsko stanovništvo. Ciljevi su podrazumijevali Ministarstvo unutarnjih poslova, sjedište Socijalističke partije i Beogradsku državnu televizijsku postaju.“ (Seybolt, 2008: 82)

SR Jugoslavija je na intervenciju odgovorila vojnim napadima na albansko stanovništvo na Kosovu što je rezultiralo time da je velika većina njih napustila svoje domove krećući se prema Makedoniji. NATO se tada uključio u dvije humanitarne operacije kako bi odgovorio na potrebe stotina tisuća izbjeglica: Operacija *Allied Harbor* (prijevod: *Saveznička luka*) pružila je logističku pomoć u Albaniji, a operacija *Joint Guardian* (prijevod: *Združeni zaštitnik*) učinila je isto u Makedoniji. Kada je rat završio u lipnju 1999. godine, Vijeće sigurnosti ovlastilo je NATO da pošalje kopnene snage na Kosovo. One su postale poznate pod nazivom Kosovske snage (engl. *Kosovo Force* - KFOR). Operacija je osmišljena s ciljem zaštite stanovništva i stvaranja stabilnog sigurnosnog okruženja za Kosovo. (Seybolt, 2008: 81)

NATO-ove snage su kroz 78 dana (od 24. ožujka do 06. lipnja 1999. godine) preciznog bombardiranja potpuno uništili kapacitete Vojske Jugoslavije. Slobodanu Miloševiću nije ostalo ništa drugo već da „prihvati sporazum kojim je srpska policija bila primorana napustiti Kosovo, tada još uvijek sastavni dio Srbije, uz zajamčeno pravo albanskog stanovništva na povratak“ (Graubard, 2010: 565) te ulazak KFOR-a kao jamca sigurnosti i stabilnosti. To je značilo i povratak stotina tisuća albanskih izbjeglica onome što je ostalo od njihovih domova.

6.3. Zaključak intervencije na Kosovu

Može se zaključiti da „legalitet ima važnu dimenziju i onda kada je legitimnost intervencije neupitna. Prema zaključku Nezavisne međunarodne komisije za Kosovo¹⁵ (engl. *Independent International Commission on Kosovo*) 'vojna intervencija NATO-a na Kosovu bila je nelegalna, ali legitimna.'“ (Iskra, 2005: 67)

„To naglašava širi pojam legitimiteta koji u određenim slučajevima može biti ojačan činjenicom nelegalnosti ako je ona plod veta jedne od stalnih članica Vijeća ili ako u Općoj skupštini postoji većina, ali ne takva da sačinjava 2/3 svih država. Također, legitimitet će biti bitno ojačan ako postoje važni razlozi za intervenciju ili očiti dokazi o teškim i masovnim kršenjima ljudskih prava, dobronamjerno postupanje država koje poduzimaju intervenciju, dugotrajni naponi međunarodne zajednice u razrješenju sukoba i dr.“ (Iskra, 2005: 67-68)

Već spomenuta Powellova doktrina na primjeru vojne intervencije Kosova bila je usuglašena u većini pitanja, s iznimkom međunarodne potpore i jasne izlazne strategije. Iskorištene su sve mogućnosti poput sankcija, pregovora i diplomacije, ciljevi operacije bili su jasno definirani i ostvarivi, alocirani resursi bili su dostatni za uspješnu provedbu operacije. S druge strane, vojna intervencija na Kosovu nije imala jasnu izlaznu strategiju te snage KFOR-a i danas predstavljaju jamac sigurnosti.

Imajući na umu da je kredibilnost UN-a i SAD-a kao *globalnog policajca* bila poljuljana nakon masakra u Ruandi i Bosni, intervencija na Kosovu bila je idealna prilika da se SAD pokažu kao glavni geopolitički akter koji neće okretati glavu na kršenja ljudskih prava te da će sa

¹⁵ Neovisna međunarodna komisija za Kosovo bila je skupina međunarodnih stručnjaka koji su imali zadatak ispitati povijesna, politička i pitanja ljudskih prava koja su doprinijela sukobu na Kosovu i međunarodnoj intervenciji u regiji koja je uslijedila. Komisiju je u listopadu 1999. godine osnovala švedska vlada, a njezin cilj je bio istražiti i analizirati događaje koji su doveli do kosovske krize, uključujući postupke vlade Srbije i odgovor međunarodne zajednice na krizu. Povjerenstvo je bilo sastavljeno od 12 članova, uključujući bivše šefove država, diplomate, akademike i stručnjake za ljudska prava iz različitih zemalja.

saveznicima odlučno zaštititi male države od agresije. Osim navedenog još veća važnost intervencije na Kosovu bila je u tome što su kroz uspostavu vojnih baza, SAD i NATO ostvarili dugotrajnu vojnu prisutnost u regiji koja se tradicionalno smatrala izvanblokovskom od završetka Drugog svjetskog rata do završetka Hladnog rata, a sama Srbija povijesno tradicionalnim saveznikom Rusije.

7. Intervencija u Afganistanu

7.1. Pozadina intervencije

Područje današnjeg Afganistana oduvijek je bilo interesna sfera svjetskih velesila. Mongoli, Britansko carstvo, Sovjetski Savez i mnogi drugi nisu uspjeli ovladati ovom zemljom isprepletenom planinama i pustinjama.

Vlast u Afganistanu od 1933. do 1973. godine bila je u rukama posljednjega afganistanskog kralja Mohammada Zahira Šaha. S obzirom na to da su nakon završetka Drugog svjetskog rata, Sovjetski Savez i SAD pokušali na razne načine utjecati na širenje ideologija komunizma odnosno liberalne demokracije, može se reći da je Mohammad Zahir Šah uspješno balansirao odnose s objema velesilama. Godine 1973. dok je Mohammad Zahir Šah bio na liječenju u Italiji, njegov rođak i bivši premijer Afganistana Mohammad Daoud Khan preuzeo je vlast. No, njegova vlast završila je vojnim pučem već 1978. godine u kojemu su on i cijela njegova obitelj ubijeni, a vlast je preuzeo Nur Muhammad Taraki. Ni Tarakijeva vlast nije potrajala te ga je nakon samo godinu dana Hafizullah Amin dao uhititi i pogubiti. Razvoj situacije u Afganistanu imao je veliki utjecaj na „sovjetskog vođu Leonida Brežnjeva koji je osobito bio potresen ubojstvom Tarakija kojemu je prethodnu jamčio sigurnost. Kompletnom vrhu u Moskvi bilo je sada potpuno jasno kako je SSSR izgubio kontrolu nad afganistanskim komunistima i kako bi se situacija u budućnosti mogla početi odvijati u za njih nepovoljnom smjeru.“ (Špoljar, 2019: 16) Okretanje novog afganistanskog vodstva prema Washingtonu bio bi težak udarac za Sovjetski Savez zato što su godinama ulagali značajne diplomatske, vojne i financijske napore u očuvanje bliskih odnosa sa vlastima u Afganistanu. Invazija Sovjeta koja je uslijedila “bila je sukladna „Brežnjevljevoj doktrini¹⁶“ o intervenciji u svakoj socijalističkoj državi koja se nađe u opasnosti od skretanja sa socijalističkog puta razvoja.“ (Jurišić, 2018: 25, cit. prema Špoljar, 2019: 16)

Što je za SAD predstavljala intervencija u Vijetnamu, to je za Sovjetski Savez predstavljao slučaj Afganistana. Nakon gotovo deset godina dugog sukoba i više od deset tisuća ubijenih vojnika, Sovjeti su se 1989. odlučili poraženi povući iz Afganistana. Veliku ulogu u sukobu

¹⁶ Brežnjevljeva doktrina podrazumijevala je intervenciju Sovjetskog Saveza u zemljama u kojima je socijalistička vlast bila ugrožena. Bila je predstavljena u službenom dokumentu, poznatom kao *Suverenitet i međunarodne obveze socijalističkih zemalja* koji je objavljen u rujnu 1968. godine u *Pravdi*, novinama Komunističke partije Sovjetskog Saveza. Navodi se da „ne postoji ni najmanja sumnja da narodi socijalističkih zemalja i komunističke partije (tih zemalja) imaju i moraju imati slobodu odrediti vlastiti put razvoja za svoju zemlju. Ipak, niti jedna njihova odluka ne smije naštetiti niti socijalizmu u njihovoj zemlji niti temeljnim interesima ostalih socijalističkih zemalja niti svjetskome radničkom pokretu koji vodi borbu za socijalizam.“ (Tuathail i dr., 2007: 107)

imalo je SAD koji je na različite načine podupirao pobunjenike (mudžahedine) kroz obuku, opremanje i pružanje obavještajnih podataka. U konačnici, „oslobođen od komunističkih okupatora, afganistanski narod imao je priliku ponovno izgraditi svoju državu. Ali vlada SAD-a nije više u Afganistanu vidjela svoj nacionalni interes, tako da mu je ukinula potporu. Američko odsustvo pomoglo je stvoriti vakuum.“ (Bush, 2010: 186)

Nakon što su preuzeli vlast u Afganistanu „plemenski ratnici koji su porazili Sovjete usmjerili su svoje puške jedni na druge. Na kraju je vlast prigrabila skupina islamskih fundamentalista, zvanih talibani.“ (Bush, 2010: 186) Talibani su do kraja 1996. godine uz veliku potporu saveznika Pakistana, Saudijske Arabije, ali i od terorističke organizacije al-Kaide koja je time osigurala prostor za buduće širenje svog utjecaja, zauzeli ključne gradove: Kabul, Kandahar, Herat i dr. U knjizi *Trenuci odlučivanja*, bivši američki predsjednik George W. Bush navodi kako je „između 1996. i 2001. Bin Laden osnovao logore u Afganistanu u kojima se procjenjuje da je obuku prošlo deset tisuća terorista. U zamjenu, Bin Laden je talibane financirao svojim osobnim bogatstvom. Do 11. rujna Afganistan nije bio samo državni sponzor terorista, već i država koju su sponzorirali teroristi“ (Bush, 2010: 187) Godine 1998. al-Kaida s Osamom bin Ladenom na čelu izvela je terorističke napade na američka veleposlanstva u Tanzaniji i Keniji. Zbog navedenih napada, SAD je zahtijevao od talibanskog režima izručenje Osame bin Ladena i drugih članova al-Kaide povezanih s terorističkim napadima, što su talibani odbili.

Kao i u slučajevima terorističkih napada u Tanzaniji i Keniji, nakon napada u New Yorku i Washingtonu 2001. godine, SAD su tražile od talibana izručenje vođe al-Kaide, Osame bin Ladena, što su oni ponovno odbili.

7.2. Djelovanje SAD-a i međunarodne zajednice

„Suvremeni afganistanski rat protiv terorizma može se jasnije sagledati kroz dvije vojne operacije koje su nastojale uspostaviti kontrolu nad zemljom. Operacija *Enduring Freedom* (prijevod: *Trajna sloboda*)¹⁷ vojna je operacija na čelu sa SAD-om i njihovim koalicijskim partnerima koja je započela zračnim napadima na terorističke ciljeve (uglavnom obučne kampove) u Afganistanu 7. listopada 2001. godine. U operaciji *Enduring Freedom* prvotno je angažirano oko 20.000 vojnika, uključujući 18.000 pripadnika američkih snaga. Druga

¹⁷ Operacija *Enduring Freedom* nije operacija NATO-a, iako su mnoge zemlje koje su u njoj sudjelovale kao saveznici SAD-a članice saveza NATO. To je borbena operacija SAD-a koja podupire globalni rat protiv terorizma, a iako se vrlo često navodi samo kao operacija koja se provodi u Afganistanu, ona je aktivna i na Filipinima, i u dijelovima Afrike. (Brzica, 2012: 115)

operacija koja se vodila u Afganistanu bila je *International Security Assistance Force* (ISAF). ISAF je operacija koja je započeta od strane međunarodne zajednice 2002. godine pod okriljem glave VII. Povelje UN-a. Tijekom 2003. godine ISAF je postala operacija potpore miru vođena NATO-om pod okriljem glave VII Povelje UN-a, a provodi se s ciljem održavanja mira i sigurnosti u zemlji te kreiranju stabilnog okružja. U provedbi zadaće, snage ISAF-a blisko surađuju s afganistanskom vladom, s posebnim naglaskom na rekonstrukciju i obuku Afganistanskih nacionalnih snaga sigurnosti (ANSF): Afganistanske nacionalne armije (ANA) i Afganistanske nacionalne policije (ANP).“ (Brzica, 2012: 115)

Misija ISAF na početku je „bila ograničena na glavni grad i bližu okolinu, što se ubrzo pokazalo kao ograničavajući čimbenik s obzirom na zadaće misije. U prve dvije godine operacije pokazalo se kako UN nema operativnih kapaciteta za vođenje tako složene misije. Stoga su početni ciljevi redefinirani, a operativno vođenje je prepušteno NATO savezu. Vrlo brzo nakon preuzimanja operacije, NATO je proširio odgovornost izvan glavnog grada, nastojeći postupno, u četiri etape, ostvariti utjecaj na cijelom teritoriju zemlje. Posljednja etapa završena je u listopadu 2006. godine, kada je NATO, uz potporu afganistanskih vladinih snaga, svoju odgovornost proširio na cijeli teritorij države.“ (Cvrtila, 2010: 32)

Borba protiv terorizma pružila je novi strateški kompas NATO-u i SAD-u koji su nakon raspada Sovjetskog Saveza i završetka Hladnog rata 1991. izgubili dugogodišnjeg protivnika. Nakon završetka Hladnog rata postavljalo se pitanje, je li Sjevernoatlantski savez i dalje potreban s obzirom da više ne postoji prijatnija članicama od sovjetske invazije. „U novonastalim geopolitičkim okolnostima s početka 21. stoljeća, terorizam za SAD predstavlja najopasniji sigurnosni izazov, možda i veći nego li je to bio SSSR u doba Hladnog rata.“ (Bilandžić, 2005: 233) Teroristički napadi na SAD do danas predstavljaju jedini slučaj da se NATO pozvao na svoju klauzulu o kolektivnoj obrani (članak 5.). Operacija ISAF dokazala je koherentnost NATO-a i spremnost država članica da stanu u obranu svojih saveznika.

„Teroristički napad na SAD imao je presudne posljedice za američko društvo, američki politički život te funkcioniranje države. Uz žrtve, najmanje su dva razloga to uvjetovala: prvo, napad al-Qaide dokazao je da je SAD moguće napasti; i drugo, to je bio dokaz da je američku nacionalnu sigurnost moguće ugroziti s američkog teritorija. Zbog toga su Amerikanci morali promijeniti shvaćanje nacionalne sigurnosti, reorganizirati sustav nacionalne sigurnosti te preispitati svrsishodnost pojedinih njegovih mehanizama.“ (Bilandžić, 2005: 232)

Operacija ISAF ispunila je svoje ciljeve 2014. godine. Završetak operacije ISAF podrazumijeva i završetak procesa tranzicije i preuzimanje odgovornosti za sigurnost svoje zemlje od strane Afganistanskih nacionalnih snaga sigurnosti. U siječnju 2015. godine NATO na poziv afganistanske vlade i u skladu s Rezolucijom 2189 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda (UN) iz 2014. godine pokreće misiju *Resolute Support* - RS (prijevod: *Odlučna potpora*). Njezina je svrha bila „pomoći afganistanskim sigurnosnim snagama i institucijama da razviju kapacitete za obranu Afganistana i pruže zaštitu njegovih građana.“ (službena stranica NATO saveza)

Dana 29. veljače 2020. godine talibani i američki predstavnici potpisali su sporazum iz Dohe kojim se predviđalo potpuno povlačenje NATO snaga iz Afganistana 2021. godine. Na početku Bidenove administracije u Afganistanu je bilo 2.500 američkih vojnika, a u travnju 2021. Biden je poručio da SAD neće početi s povlačenjem tih vojnika prije 1. svibnja, ali da će dovršiti povlačenje do 11. rujna. (službena stranica Ministarstva obrane) Nakon dobrim dijelom kaotičnog povlačenja američkih snaga iz Afganistana u kolovozu 2021., vrlo je brzo došlo do raspada afganistanske vlade i vojske te zauzimanja vlasti od strane talibana koji su ponovno uspostavili svoju islamističku autokraciju *de facto* anulirajući američku vojnu intervenciju iz 2001. i pokušaj uspostave demokratskoga političkog sustava.

7.3. Zaključak intervencije u Afganistanu

Afganistanom su kroz stoljeća upravljali „različiti politički režimi i ideologije, ali afganistanska vladajuća struktura koja se sastojala od vrlo slabe centralne vlasti nije željela ili nije bila sposobna nametnuti i provesti značajne gospodarske ili administrativne promjene. Plemenske, seoske, klanske i druge vladajuće strukture tijekom desetljeća su znatno oslabljene ratovima i talibanskim režimom. Na nacionalnoj razini, u Afganistanu gotovo da nije postojala nijedna demokratska institucija do američke intervencije nakon napada na WTC 2001. godine.“ (Brzica, 2012: 120)

Afganistan je za SAD iznimno strateški važan zato što „povezuje južnu i srednju Aziju i Bliski istok te pruža osnovicu za djelovanje prema nizu država, uključujući Rusku Federaciju i Kinu kao potencijalne suparnike. Usto, Afganistanom prolaze trase naftovoda od Kaspijskog bazena do Indijskog oceana i trase plinovoda od Turkmenistana, preko Afganistana i Pakistana do Indije (Engdahl: 2008, cit. prema Kinder, 74). Kao i u slučaju Kosova, intervencijom u Afganistanu i nastavljeno je širenje američkih interesa i vrijednosti na tradicionalno sovjetske, odnosno ruske interesne sfere.

Intervencija SAD-a i NATO-a u Afganistanu predstavlja prvi i jedini slučaj aktiviranja članka 5. Sjevernoatlantskoga ugovora. Uzevši u obzir više stotina tisuća savezničkih snaga koje su kroz dvadeset godina djelovale u Afganistanu te ponovni dolazak talibana na vlast, cijeli angažman međunarodne zajednice čini se potpuno uzaludnim i promašenim.

Cijela protuteroristička strategija temeljila se na zastarjelim načelima borbe protiv konvencionalnog protivnika, a posebnosti terorizma su u tome što je: „kao spoj politike i nasilja, kao fenomen koji uporabom nasilja želi ostvariti političke ciljeve, prije svega, izraz nezadovoljstva, a to nije moguće eliminirati uporabom vojnih sredstava. U suvremenim uvjetima terorizam je za SAD najopasniji sigurnosni izazov, možda i veća stvarna opasnost nego što je to bio SSSR u doba Hladnog rata. Argument koji to uvjerljivo dokazuje jest činjenica da se terorizam iskazao kao vrlo vitalna kategorija, kao pojava koja ne pokazuje nikakve intencije da se uruši pod vlastitom težinom kao što je to bio slučaj s bivšim SSSR-om.“ (Bilandžić, 2005: 233)

Glavni cilj američke intervencije u Afganistanu bio je usmjeren prema neutralizaciji terorističke mreže al-Kaide u Afganistanu te svrgavanju talibanske teokracije. SAD i zapadni saveznici trebali su se angažirati ne samo u procesu izgradnje države, već i izgradnje nacije, za što nisu namjeravale ulagati potrebna sredstva niti su imale jasan strateški cilj koji bi opravdao te izdatke. Umjesto procesa izgradnje nacije, trenutni cilj postao je izlazak saveznika iz Afganistana i prenošenje odgovornosti daljnje političke i ekonomske stabilizacije afganistanskoj vladi, koja za to nije bila sposobna.

8. Intervencija u Iraku

8.1. Pozadina intervencije

Iračko-iranski rat, koji je trajao od 1980. do 1988. godine, bio je uzrok svih problema koji će uslijediti vladavini Sadama Huseina u predstojećem razdoblju.

Nakon završetka rata, Irak se unatoč velikim posjedima nafte nije nalazio u zavidnoj poziciji. Do problema je došlo tako što je „smanjenje cijena od strane Organizacije zemalja izvoznica nafte (OPEC¹⁸) dovela do toga da su Kuvajt, Ujedinjeni Arapski Emirati i druge zemlje počele prekomjerno proizvoditi naftu, što je antagoniziralo Irak, koji je sporazumom bio obvezan na niže cijene OPEC-a. Unatoč činjenici da su Kuvajćani i Saudijski podržali Irak u ratu s Iranom, Sadam Husein se požalio Arapskoj ligi, optuživši Kuvajt za 'krađu' iz zajedničkih naftnih polja u Ramaili, nazivajući to doslovno 'vojnom agresijom'.“ (Ricci, 2014: 26) Također, Kuvajćani su odbili otkazati iračke dugove koji su nastali zaduženjem nužnim za vođenje rata protiv Irana.

Sadam Husein pokreće invaziju na Kuvajt u kolovozu 1990. godine te nakon samo dva dana borbi poražava malobrojnu i nepripremljenu vojsku Kuvajta. Odgovor međunarodne zajednice bio je taj da se kroz rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a osuđuje okupacija Kuvajta te se zahtjeva povlačenje iz Kuvajta na položaje prije 1. kolovoza 1990. godine. Dana 29. studenoga 1990. godine Vijeće sigurnosti donijelo je Rezoluciju 678 koja je Sadamu Huseinu „dala rok da do 15. siječnja 1991. godine povuče svoje snage iz Kuvajta i ovlastila države da koriste "sva potrebna sredstva" da istjeraju Irak iz Kuvajta nakon isteka roka.“ (digitalna knjižnica UN-a) To je bilo zakonsko odobrenje za Zaljevski rat jer se Irak nije povukao do roka.

Razlozi za uključivanje SAD-a u događanja na Bliskom istoku su „strateška i gospodarska važnost naftnih polja u regiji koja predstavljaju jasnu prijetnju američkim globalnim interesima.“ (Ricci, 2014: 25) U slučaju „invazije i okupacije Kuvajta Sadam Husein zaplijenio bi 94 milijarda barela nafte, odnosno 10 % dokazanih svjetskih rezervi.“ (Ricci, 2014: 27)

SAD su nakon okupacije Kuvajta započele s operacijom *Desert Shield* (prijevod: *Pustinjski štit*) kojoj je cilj bio sprječavanje daljnjeg iračkog napredovanja prema Saudijskoj Arabiji te okupljanje snaga za mogući sukob s Irakom. Nakon isteka roka danog od strane Vijeća

¹⁸ OPEC je kratica za Organizaciju zemalja izvoznica nafte. To je međunarodna organizacija koju čini 13 zemalja članica koje su veliki proizvođači nafte i naftnih derivata. OPEC je osnovan 1960. godine s ciljem koordinacije i reguliranja proizvodnje, cijena i izvoza naftnih derivata među svojim zemljama članicama. Zemlje članice zajedno kontroliraju značajan dio svjetskih rezervi i proizvodnje nafte. OPEC održava redovite sastanke na kojima raspravlja i koordinira politike vezane uz proizvodnju i cijene nafte, s ciljem stabilizacije cijena i osiguravanja stalne opskrbe globalnog tržišta naftom. Odluke OPEC-a imaju značajan utjecaj na globalno tržište nafte i mogu utjecati na cijene nafte u cijelom svijetu.

sigurnosti UN-a Sadamu Huseinu za povlačenje svojih snaga iz Kuvajta, SAD i saveznici započinju s operacijom *Desert Storm* (prijevod: *Pustinjska oluja*). Operacija koja je trajala od 17. siječnja do 28. veljače 1991. godine rezultirala je uništenjem iračke vojske i njezinim izbacivanjem iz Kuvajta. Unatoč izgubljenom ratu Sadam Husein ostao je na vlasti u Iraku jer je za SAD bio manja opasnost od mogućnosti širenja utjecaja susjednog Irana na Irak čija su velika većina stanovništva arapski šijiti.

8.2. Djelovanje SAD-a i međunarodne zajednice

Irak je ponovno bio u fokusu američke vanjske politike početkom 21. stoljeća. Mnogi čelni ljudi američke administracije kao npr. ministar obrane Donald Rumsfeld i njegov zamjenik Paul Wolfowitz podupirali su ideju da se u sklopu *Rata protiv terorizma* uključi i intervencija u Irak jer: postojala je "viša razina kontakta" između Iračana i al-Kaide, Irak je predstavljao "sigurno utočište" za islamističke militante; postojao je "čvrsti dokaz" o operativcima al-Qaide u Iraku te je al-Kaida je tražila pomoć u stjecanju oružja za masovno uništenje od Iračana. (pismo direktora CIA Georgea J. Teneta senatoru Bobu Grahamu, cit. prema Ricci, 2014: 140)

Operacija saveznika pod nazivom *Iraqi Freedom* (prijevod: *Iračka sloboda*) započela je 20. ožujka 2003. godine, a prema izjavi američkog predsjednika George W. Busha cilj operacije bio je: „razoružanje Iraka od oružja masovnog uništenja, okončanje potpore Sadama Huseina terorizmu, te oslobađanje iračkog naroda“ (arhiva Bijele Kuće, 2003). „Budući da nisu dobili francuski, kineski i ruski glas u Vijeću Sigurnosti za korištenje "svih potrebnih mjera" kako bi pobijedili režim Saddama Husseina, vlade SAD-a i Velike Britanije, pozvale su se na Rezoluciju Vijeća sigurnosti UN-a 1441 kao opravdanje za intervenciju.“ (Dobbins i sur., 2003: 167). Navedena rezolucija bila je „još jedna u nizu rezolucija koja je pozivala na razoružanje Iraka.“ (Dobbins i sur., 2003: 167)

Vojna operacija u Iraku trajala je četrdesetak dana, gotovo identično koliko je bilo potrebno da se snage Sadama Huseina izbace iz Kuvajta dvanaest godina ranije. Završetak rušenja Huseinova režima doveo je do postavljenja Koalicijske privremene vlade.

Prema podacima deklasificiranog izvješća o napadima 11. rujna, predsjednik Bush neposredno nakon napada 11. rujna nije smatrao da je u njima bio uključen i režim Sadama Huseina. (Izvješće komisije o napadu 11. rujna: 334)

U trenutku kada je američki predsjednik davao govor o “osovini zla” (op.a. Iran, Irak i Sjeverna Koreja), 29. siječnja 2002. godine, njegova administracija je "progresivno pomaknula fokus" rata protiv terorizma: s odmazde za 11. rujna do sprječavanja terorista da nabave oružje za masovno uništenje i sprječavanja država da isporučuju oružje za masovno uništenje teroristima. (Ricci, 2014: 160)

Dana 4. listopada 2002. godine, Zastupnički dom izglasao je podršku korištenju sile u Iraku sa 296 glasa za i 133 glasa protiv. Senat SAD-a također je izglasao potporu korištenju sile u Iraku i to sa 77 glasa za i 23 protiv. U usporedbi s time, Senat SAD-a je tijesnim glasovanjem koje je rezultiralo s 52 glasa za i 47 protiv izglasao “da se odobri korištenje sile” u Perzijskom zaljevu 1990.-1991. godine. Kongresno odobrenje za korištenje vojne sile protiv Iraka temeljilo se na kršenju rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda; pokušaju atentata na predsjednikova oca Georgea H. W. Busha 1993. godine, prisutnosti al-Kaide u Iraku i iračkom pomaganju i pružanju utočišta terorističkim organizacijama. Strategija održavanja glasovanja neposredno prije kongresnih izbora 2002. godine, učinkovito je ograničila demokratsku oporbu ratu u Iraku zbog straha od reakcije na biralištima. (Ricci, 2014: 166)

Potporu intervenciji u Iraku od američkih saveznika najaktivnije su pružile Velika Britanija, Australija i Poljska. Navedene države ujedno su i jedine američke saveznice čije su oružane snage aktivno sudjelovala u Iračkom ratu. Izostala je podrška iz tradicionalnih saveznica kao što su Kanada, Njemačka, Francuska i mnogih drugih zato što nisu smatrale vjerodostojnima dokaze o posjedovanju oružja za masovno uništenje i povezanosti s al-Kaidom koji su od strane Collina Powella bile prezentirane u UN-u. Inzistirale su na daljnjoj diplomaciji i pregovorima kako bi se spriječila unilateralna akcija Amerike i njezinih malobrojnih saveznika.

Mišljenje iračke javnosti o američkoj vojnoj intervenciji vidljivo je u „ispitivanju javnoga mnijenja agencije Gallup u Bagdadu, čiji su rezultati objavljeni u listopadu 2003. Na pitanje zašto su Sjedinjene Države napale Irak, 1 posto ispitanika odgovorio je da su one to učinile zato što u Iraku žele uspostaviti demokraciju, 5 posto anketiranih odgovorilo je da je SAD htio pomoći Iračanima, dok je većina ostalih smatrala da je razlog za napad ovladavanje iračkim izvorima energije i preustroj Bliskog istoka u korist SAD-a.“ (Chomsky, 2008: 101)

Collin Powel u intervjuu održanom 2016. godine izjavio je: „Morate imati na umu da je u vrijeme kada sam održao govor 5. veljače 2003. godine, predsjednik već donio odluku o vojnoj akciji. Kocka je bila bačena. To je ono što smo namjeravali učiniti. Kongres je tri mjeseca prije tog govora donio rezoluciju koja je u biti dala ovlasti predsjedniku da to učini.“ (Breslow, 2016)

Entuzijazam američke javnosti za rat u Iraku potpuno je izbljedio zato što se broj žrtava približio 5.000, a broj ranjenih narastao na 40.000 tijekom sljedećih osam godina. Osim toga, sukob se pretvorio u gerilsku pobunu, disfunkcionalnu izgradnju nacije, milijarde dolara nepredviđenih troškova, a nigdje nije bilo traga oružju za masovno uništenje. (Ricci, 2014: 167)

8.3. Zaključak intervencije u Iraku

Prvi Zaljevski rat od 1990. do 1991. godine predstavljao je "tradicionalni rat" za suprotstavljanje agresiji i obnovu ravnoteže regionalnog poretka. Operacija Iračka sloboda iz 2003. godine bila je „preventivni rat“ osmišljen da svrgne iračku vladu i preuredi arapski Bliski Istok prema novim načelima, poželjno demokratskim i sekularnim. (Ricci, 2014: 145) No, prema riječima Noama Chomskog, „ako nas iskustvo može ičemu poučiti, Bushov tim za odnose s javnošću želi u Iraku uspostaviti neku vrstu formalne demokracije, koja će trajati sve dok bude ispražnjena od bilo kakva istinskog sadržaja.“ (Chomsky, 2008: 48)

Načela Powellove doktrine kao što su iscrpljivanje mogućnosti poput diplomacije, sankcija i pregovora, postojanje jasne izlazne strategije te potpora saveznika u slučaju intervencije u Iraku uopće nisu zadovoljena. Jednostavno rečeno, politika administracije predsjednika Busha potpuno je proturječila Powellovoj doktrini bez obzira na prisutnost njezinog autora na ključnoj poziciji¹⁹. (Ricci, 2014: 174)

Rat u Iraku predstavlja dio nove strategije predsjednika George W. Busha koja se temelji na preventivnom napadu i unilateralizmu. Upravo je američko načelo unilateralizma podijelilo saveznike kao nikada prije jer je predstavljalo kršenje svih mehanizama UN-a. Drugim riječima, većina američkih saveznika nije bila uvjerena oskudnim dokazima o iračkom posjedovanju i razvoju oružja za masovno uništenje. Također, bili su svjesni da će rat s Irakom biti vođen isključivo iz američkih interesa.

Svrgavanje Sadama Huseina i njegova baasističkog režima nije predstavljalo veliki problem za američku vojsku jer se sukob bazirao na konvencionalnoj uporabi vojske, a u tome trenutku na konvencionalnoj razini ni jedna svjetska vojska nije bila ravna vojsci SAD-a. Nakon svrgavanja režima uslijedio je dugogodišnji asimetrični sukob u kojem su izrazito slabiji pobunjenici

¹⁹ U vremenskom periodu od siječnja 2001. do siječnja 2005. godine Colin Powell bio je imenovan na dužnost državnog tajnika SAD-a.

nanosili velike žrtve Amerikancima računajući da će u konačnici pritisak američke javnosti na vlast dovesti do povlačenja iz Iraka kao što je bio slučaj u Vijetnamu.

Iz sigurnosnog aspekta, situacija u Iraku do današnjeg dana nije se stabilizirala. Nakon povlačenja saveznika iz Iraka, teroristička organizacija Islamska država (eng. kratica ISIL) zavladała je velikim područjem Iraka i prijetila daljnjoj destabilizaciji regije. Nakon pobjede nad ISIL-om, „na zahtjev Bagdada, 2018. godine, čelnici NATO-a odlučili su ponovno pokrenuti *“NATO Mission Iraq”* (NMI). Misija je usredotočena na potporu Iračanima u reformi sigurnosnog sektora, izgradnji kapaciteta, potpori i obuci iračkih sigurnosnih i vojnih snaga u cilju sprječavanja širenja terorizma, organiziranog kriminala i osiguranja dugoročne stabilnosti Iraka. U veljači 2021. godine glavni tajnik NATO-a Jens Stoltenberg kazao je kako će broj osoblja NATO-a u Iraku biti povećan sa 500 na 4000 ljudi kako bi se osiguralo da se ISIL više ne vrati.“ (NMI, cit. prema Pišonić, 2022: 37) Ovim korakom osigurana je dugoročna prisutnost NATO snaga u području od vitalne važnosti za svjetsku trgovinu naftom i gospodarski prosperitet Zapada.

9. Elementi komparativne analize intervencija u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku

Kroz rad su zasebno obrađene vojne intervencije SAD-a u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku, analizirana je politička pozadina, djelovanje SAD-a i međunarodne zajednice prije, za vrijeme i nakon intervencije te je dan zaključak za svaku pojedinu intervenciju. Iako su u navedenim vojnim intervencijama sudjelovali i saveznici SAD-a, fokus u radu bio je na djelovanju SAD-a te radi proučavanja vojnih intervencija kao jednog od glavnih alata američke vanjske politike. Vojne intervencije SAD-a u Somaliju 1993. godine i Kosovu 1999. godine mora se promatrati kroz nove geopolitičke okolnosti koje su nastale raspadom Sovjetskog Saveza i završetkom Hladnog rata. Nove geopolitičke okolnosti značile su da su SAD postale svjetski hegemon, odnosno svojevrsna *hipersila* koja je u stanju provoditi preventivne akcije i unilateralno djelovati s ciljem ostvarenja svojih vanjskopolitičkih ciljeva.

Humanitarne vojne intervencije nakon završetka Hladnog rata prikazuju namjeru SAD-a da svijetu pokažu da su preuzele ulogu *globalnog policajca* koji će svima pružiti humanitarnu i vojnu pomoć te će osigurati zaštitu ljudskih prava. Prvi test za dokazivanje vodeće sile novog svjetskog poretka bila je humanitarna vojna intervencija u Somaliji. Važnost ove intervencije očituje se u riječima Glavnog tajnika UN-a Boutros-Ghalia koji je izjavio da je „Vijeće sigurnosti uspostavilo presedan u povijesti Ujedinjenih naroda djelujući po prvi puta striktno iz humanitarnih razloga“ (Weiss, 2001: 96, cit. prema Iskra, 2005: 80)

Kroz rad se učestalo spominje analiza vojnih intervencija kroz načela Powellove doktrine. Powellova doktrina nije službena politika ili doktrina američke vlade, ali su njezina načela utjecala na oblikovanje vanjske politike SAD-a. No, iako je Powellova doktrina utjecala na vanjsku politiku SAD-a, nije dosljedno primjenjivana u svakoj intervenciji.

Usporedna analiza američkih intervencija u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku koristeći načela Powellove doktrine pokazuje sljedeće:

1. Vojna intervencija u Somaliji: Američka intervencija u Somaliji 1992. godine poznata kao Operacija *Restore Hope* prvenstveno je bila usredotočena na pružanje humanitarne pomoći somalijskom narodu i uspostavu stabilnosti u zemlji. Vojna intervencija imala je podršku domaće i svjetske javnosti, ali situacija je postajala sve kaotičnija i nestabilnija kako su američke postrojbe bile uvučene u sukob s lokalnim „gospodarima rata“ i milicijama radi održavanja kontrole te su u konačnici povukle svoje snage bez ostvarenja zacrtanih ciljeva te bez jasne izlazne strategije. Može se zaključiti da vojna intervencija SAD-a u Somaliji nije bila

u skladu s načelima Powellove doktrinom jer ciljevi nisu bili jasno definirani, a korištena sila nije bila dovoljna i nije postojala jasna izlazna strategija.

2. Kosovo: Američka intervencija na Kosovu 1999. godine, poznata kao operacija *Allied Force*, imala je za cilj zaustaviti kampanju etničkog čišćenja srpske vlade protiv albanskog stanovništva u regiji. Intervencija se temeljila na jasnim i ostvarivim ciljevima, uključujući zaustavljanje nasilja i stvaranje uvjeta za siguran povratak izbjeglica. SAD je upotrijebio nadmoćnu silu, uključujući zračne napade na srpske ciljeve te su napade koordinirali sa NATO saveznicima kako bi postigli svoje ciljeve. Intervencija je u konačnici bila uspješna u okončanju nasilja i stvaranju uvjeta za mir. S druge strane može se tvrditi i da se nije u potpunosti pridržavala Powellove doktrine zbog nedostatka jasne izlazne strategije, odnosno i danas je nužna prisutnost NATO-ovih snaga u Kosovu (KFOR) kao jamca sigurnosti.

3. Afganistan: Američka intervencija u Afganistanu 2001. godine, poznata kao operacija *Enduring Freedom*, pokrenuta je kao odgovor na napade 11. rujna s ciljem uništenja talibanske vlade i prekidanja terorističkih mreža Al-Qaide. Intervencija se temeljila na jasnim i ostvarivim ciljevima, a to su poraz talibana i sprječavanje budućih terorističkih napada na SAD. SAD je upotrijebio nadmoćnu silu, uključujući kopnene snage i zračne napade te je radio u koordinaciji s afganistanskim saveznicima i međunarodnim partnerima kako bi postigao svoje ciljeve. Međutim, i ova intervencija kritizirana je zbog nedostatka jasne izlazne strategije, budući da su američke postrojbe ostale u zemlji više od 20 godina unatoč kontinuiranom nasilju i nestabilnosti da bi se u konačnici povukli u 2021. godine što je rezultiralo ponovnim dolaskom talibana na vlast. Također prigovara im se i neodlučnost u alociranju dovoljno resursa u procesu izgradnje nacije koji je uslijedio nakon svrgavanja talibana s vlasti.

4. Irak: Američka intervencija u Iraku 2003., poznata kao operacija *Iraqi freedom*, imala je za cilj uklanjanje režima Sadama Huseina s vlasti i sprječavanje širenja oružja za masovno uništenje. Intervencija se temeljila na jasnim i ostvarivim ciljevima; no, kasnije se pokazalo da se ciljevi temelje na pogrešnim ili lažiranim obavještajnim podacima. SAD je upotrijebio nadmoćnu silu, uključujući kopnene snage i zračne napade, ali je kritiziran zbog svog neadekvatnog planiranja poslijeratne obnove i upravljanja, pljačkanja, ratnih zločina te stvaranja vakuuma moći koji je u konačnici doveo do razvoja terorističke skupine Islamske države. Intervencija je bila naširoko kritizirana zbog neuspjeha u pridržavanju Powellove doktrine, posebice u smislu nedostatka jasnih obavještajnih podataka, nepodržavanja intervencije od strane tradicionalnih saveznika SAD-a (Francuska, Njemačka, Kanada i dr.), planiranja za poslijeratno razdoblje te razvoja izlazne strategije.

	Somalija	Kosovo	Afganistan	Irak
Je li postojala podrška domaće i svjetske javnosti	DA	DA	DA	DOMAĆA – DA SVJETSKA - NE
Jesu li postavljeni jasni i ostvarivi ciljevi	NE	DA	DA	DA
Jesu li iskorištene druge mogućnosti (diplomacija, pregovori i dr.)	DA	DA	DA	NE
Jesu li dovoljni resursi bili alocirani za misiju	NE	DA	DA	DA
Je li plan intervencije bio realan	NE	DA	DA	DA
Je li postojala jasna izlazna strategija	NE	NE	NE	NE

Tablica 1. prikaz analiza američkih intervencija u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku koristeći načela Powellove doktrine

Izvor: autor

Tablica sumira uporabu Powellove doktrine u već spomenutim državama. Bitno je naglasiti da su se potpora domaće i svjetske javnosti mijenjale kako su i intervencije odmicala. Isto tako, resursi koji su bili dovoljni za pokretanje vojne intervencije i ostvarenje inicijalnih ciljeva, nisu bili dovoljni za proces post-konfliktne rekonstrukcije koji su uslijedili u slučajevima Afganistana i Iraka. Iz toga razloga su u tablici prikazane vrijednosti prije i neposredno nakon pokretanja vojne intervencije.

Iz svega do sada prikazanog može se zaključiti da se američka intervencija na Kosovu u najvećoj mjeri pridržavala načela Powellove doktrine, vojna intervencija u Afganistanu u

manjoj mjeri, a vojne intervencije u Somaliji i Iraku su bile najproblematičnije u smislu jasno definiranih ciljeva, nadmoćne sile, jasnih izlaznih strategija i potpore saveznika. Powellova doktrina ostaje važan okvir za procjenu američke vojne intervencije i naglašava potrebu za jasnim ciljevima i planiranjem, nadmoćnom snagom i jasnom izlaznom strategijom kako bi se osigurao uspjeh američkih intervencija.

Zaključak koji se može formulirati iz analize američkih vojnih intervencija u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku posljednjem desetljeću 20. i prvom desetljeću 21. stoljeća jest da se donositelji odluka u SAD-u odlučuju za vojne intervencije unatoč tomu što nemaju zadovoljene sve elemente koji bi rezultirali većom uspješnošću samih intervencija. To samo potvrđuje važnost vojnih intervencija koje predstavljaju jedan od temelja vanjske politike SAD-a.

Važno je napomenuti i činjenicu da su u slučajevima Iraka i Kosova snage Sjevernoatlantskog saveza predvođene SAD-om osigurale dugoročnu prisutnost kroz uspostavu vojnih baza i provedbu operacija NMI-ja (eng. *NATO Mission Iraq*) i KFOR-a (eng. *Kosovo Force*). Iako je kroz godine broj angažiranih pripadnika vojske SAD-a u padu, kao jedan od ishoda intervencije može se promatrati i kreiranje stanja latentne nestabilnosti vojnom intervencijom koja će zahtijevati dugoročnu prisutnost snaga NATO-a u regiji od strateškog interesa.

10. Zaključak: Intervencionizam kao interes

Analizirajući američku vanjsku politiku i intervencije nakon završetka Hladnog rata, može se zaključiti da je „američka vojna sila glavni instrument američkog globalnog utjecaja i intervencionizma, koji služi za maksimaliziranje američkih vrijednosti i interesa“ (Kos-Stanišić, 2000: 112) Američki vojni intervencionizam nije moguće jednostrano promatrati iz idealističke perspektive dopremanja humanitarne pomoći ili borbe za prava pojedinih naroda, on je prije svega alat američke vanjske politike kojim se nastoji širiti utjecaj SAD-a, i to kroz prizmu realističke uporabe sile u međunarodnim odnosima. Nakon završetka Hladnog rata Sjedinjene Američke Države su preuzele ulogu *globalnog policajca* te su primjeri intervencija obrađeni u radu dokaz da američka administracija neće oklijevati u angažiranju vlastite vojske u kriznim žarištima diljem svijeta.

Problem kod vojnih intervencija u Somaliji, Kosovu, Afganistanu i Iraku nastao je u dugoročnom planiranju, odnosno nije se kvalitetno planiralo kakve dugoročne posljedice takve intervencije donose. Stav država članica UN-a oko neovisnosti Kosova dan-danas je podijeljen te svakodnevne napetosti na graničnom području sa Srbijom prijetu ponovnoj destabilizaciji balkanske regije. Ako intervenciju u Somaliji promatramo samo iz aspekta sprječavanja gladi koja je nastala velikim sušama 90-ih godina prošlog stoljeća, može se zaključiti da je humanitarna vojna intervencija uspješno provedena. Tomu u prilog govori i pretpostavka da „je 'samo' 50.000 do 100.000 od 1,5 milijuna kojima je prijetilo gladovanje umrlo od gladi. Pomoć je dobila gotovo cjelokupna populacija od 5 milijuna ljudi. Polovica od 1,5 milijuna ljudi protjeranih iz svojih domova godinu dana kasnije se vratilo (Weiss, 2001: 96-97) Gospodarska i politička situacija u Somaliji niti danas nije ništa bolja jer je među ostalim zemljama roga Afrike kao najnerazvijenije države svijeta te zbog problema piratstva predstavlja prijetnju međunarodnoj sigurnosti. Intervencija u Iraku bila je uspješno provedena ako analiziramo vojnu operaciju koja je za cilj imala svrgavanje režima Sadama Huseina i poražavanje iračke vojske, ali sigurnosno stanje u Iraku do danas nije stabilizirano. Intervencija u Afganistanu dovela je do operacija NATO-a koje su trajale puna dva desetljeća (ISAF 2001.-2014. i RS 2014.-2021. godine). Inicijalni cilj intervencije, svrgavanja talibanskog režima koji je odbijao izručiti vodstvo al-Kaide nakon terorističkih napada u Tanzaniji, Keniji 1998., te u New Yorku i Washingtonu 2001. godine uspješno je ostvaren, ali konačan rezultat cjelokupnog angažmana bio je taj da su talibani nakon povlačenja NATO-ovih snaga 2021. godine ponovno preuzeli vlast te proglasili podjednako represivan i autokratski Islamski Emirat Afganistan.

Iz svega navedenoga može se zaključiti da je došlo do zaokreta američke vanjske politike u 20. stoljeću od izolacionizma koji je prevladavao do 1940.-e prema hladnoratovskom i posthladnoratovskom intervencionizmu te da je američki vojni intervencionizam bio osobito u središtu pozornosti u razdoblju nakon završetka Hladnog rata kada SAD postaje jedinom svjetskom supersilom. Administracije različitih predsjednika su na širok spektar izazova koji su se kretali od dopremanja humanitarne pomoći, sprječavanja razvoja oružja za masovno uništenje i borbe protiv terorizma u konačnici odgovorile vojnom intervencijom. To dokazuje važnost vojne intervencije kao jednog od glavnih alata suvremene američke vanjske politike.

Sažetak

Svrha ovog rada bila je prikazati kako vojni intervencionizam predstavlja jedan od glavnih alata u maksimaliziranju američkih vrijednosti i interesa u posthladnoratovskom razdoblju. Osim što djeluju iz vlastitih interesa, SAD su kao jedina preostala svjetska velesila odgovorno preuzele ulogu *globalnog policajca* koji će u suradnji sa saveznicima i UN-om pozivati države na odgovornost u slučajevima teških povreda humanitarnog prava. U ovome radu kroz studije slučaja vojnih intervencija u Somaliji, Kosovu, Iraku i Afganistanu prikazane su okolnosti koje su dovele do intervencije Zapada, postupci SAD-a i međunarodne zajednice prije i za vrijeme intervencija te je prikazan zaključak svake od navedenih intervencija. Napokon, analize i usporedbe navedenih studija slučajeva dovele su do zaključka uloge i važnosti vojnog intervencionizma u američkoj vanjskoj politici u posthladnoratovskom periodu.

Ključne riječi: Sjedinjene Američke Države, vojni intervencionizam, posthladnoratovsko razdoblje, američka vanjska politika, humanitarne vojne intervencije

Summary

The purpose of this paper was to show how military interventionism represents one of the main tools in maximizing American values and interests in the post-Cold War period. In addition to acting out of its own interests, the USA, as the only remaining world superpower, has responsibly assumed the role of a global policeman who, in cooperation with allies and the UN, will hold states accountable in cases of serious violations of humanitarian law. In this paper, through case studies of military interventions in Somalia, Kosovo, Iraq and Afghanistan, the circumstances that led to the intervention of the West, the actions of the USA and the international community before and during the interventions are presented, and the conclusion of each of the mentioned interventions is presented. Ultimately, the analyses and comparisons of the aforementioned case studies led to the conclusion of the role and importance of military interventionism in American foreign policy in the post-Cold War period.

Keywords: United States of America, military interventionism, post-Cold War period, American foreign policy, humanitarian military interventions

11. Literatura

Knjige

1. Bush, George W. (2010) Trenuci odlučivanja, MATE d.o.o, Zagreb
2. Chomsky, Noam (2008) Intervencije, Profil International d.o.o, Zagreb
3. Dobbins, James i dr. (2003) America's role in nation-building - from Germany to Iraq, <https://www.jstor.org/stable/10.7249/mr1753rc> (pristupljeno 20.02.2023)
4. Engdahl, F. William (2008) Stoljeće rata 2: Tajni geopolitički plan američke Vlade, Zagreb: Detecta
5. Graubard, Stephen (2010) Predsjednici: povijest vladanja američkih predsjednika modernog doba, Tim press d.o.o, Zagreb
6. Kavanagh, Jennifer i dr. (2017) The Past, Present, and Future of U.S. Ground Interventions: Identifying Trends, Characteristics, and Signposts, RAND, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1800/RR1831/RAND_RR1831.pdf (pristupljeno 22.02.2023)
7. Kurečić, Petar (2012) Geopolitika i geoekonomija suvremenog NATO-a, Zagreb: Stajer Graf d.o.o.
8. Martel, William C. (2011) Victory in War: Foundations of Modern Strategy, New York, Cambridge University Press
9. Pišonić, Adela (2022) NATO i sigurnosni izazovi u 21. stoljeću, Diplomski rad, Libertas međunarodno sveučilište, Zagreb
10. Ricci, Dennis N. (2014) U.S. Military Intervention in the Post-Cold War Era: A Case Study Analysis of Presidential Decision Making, University of Connecticut, <https://opencommons.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6563&context=dissertations> (pristupljeno 01.03.2023)
11. Seybolt, Taylor B. (2008) Humanitarian military intervention the conditions for success and failure, Oxford university press, <https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-10/sipri08seybolt.pdf> (pristupljeno 20.02.2023)
12. Tuathail, Gearóid Ó i dr. (2007) Uvod u geopolitiku, Politička kultura, Zagreb
13. Weiss, Thomas G., Hubert Don (2001) The Responsibility To Protect: Research, bibliography, background, International Development Research Centre, Ottawa, <https://www.bits.de/NRANEU/docs/ICISS1201supplement.pdf> (pristupljeno 05.01.2023)

Pravni akti preuzeti s mrežnih stranica

14. digitallibrary.un.org, Digitalna knjižnica UN-a <https://digitallibrary.un.org/record/102245> (pristupljeno 25.01.2023)
15. helsinki.org, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji <https://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/memorandum%20sanu.pdf> (pristupljeno 20.01.2023)
16. jura.uni-muenchen.de, Originalni tekst Kellog-Briandovog pakta iz 1928. godine <https://www.jura.uni-muenchen.de/fakultaet/lehrstuehle/satzger/materialien/kellogg1928e.pdf> (pristupljeno 24.04.2023)
17. un.org, Službena stranica UN-a, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-7> (pristupljeno 20.03.2023)
18. un.org, Službena stranica UN-a, <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml> (pristupljeno 20.10.2022)

Članak iz *online* novina

19. pbs.org, Intervju s Colinom Powellom za Frontline, Jason M. Breslow, 2016., <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/colin-powell-u-n-speech-was-a-great-intelligence-failure/> (pristupljeno 29.12.2022)

Članak iz *online* časopisa

20. Barišić, Ante (1999) NATO i vanjska politika SAD: Povodom pedesete godišnjice formiranja, kosovske krize i novoga strategijskog koncepta, *Politička misao* (16) (<https://hrcak.srce.hr/file/50918>) (pristupljeno 10.12.2022)
21. Barna, William (2012) U.S. Military Intervention for Humanitarian Purposes: Exception to Policy or an Emerging Norm? (<https://hrcak.srce.hr/clanak/50918>) (pristupljeno 25.11.2022)
22. Bilandžić, Mirko (2005) Tajne operacije CIA-e kao komponenta vanjske politike SAD-a u posthladnoratovskom razdoblju, *Polemos* (8) (<https://hrcak.srce.hr/4724>) (pristupljeno 01.12.2022)
23. Braumoeller, Bear F (2010) *The Myth of American Isolationism*, Oxford University Press (6) (https://projects.iq.harvard.edu/files/wcfia/files/579_mythofusisol.pdf) (pristupljeno 02.12.2022)

24. Brzica, Nikola (2012) Asimetrični rat u Afganistanu i protupobunjeničke strategije, *Polemos* (<https://hrcak.srce.hr/98579>) (pristupljeno 17.12.2022)
25. Cvrtila, Vlatko (2010) Zašto smo u Afganistanu, *Profil politike: Sigurnosna politika Hrvatske* (3) (<https://hrcak.srce.hr/file/151159>) (pristupljeno 17.12.2022)
26. Iskra, Vedran (2005) Humanitarna intervencija, (<https://hrcak.srce.hr/file/54164>) (pristupljeno 10.12.2022)
27. Kinder, Ivica (2013) Kontinuitet i promjene u korištenju vojnih baza u inozemstvu, *Polemos* (<https://hrcak.srce.hr/118733>) (pristupljeno 12.12.2022)
28. Kos-Stanišić, Lidija (2000) Vojne komponente američke vanjske politike, *Polemos* (3), (<https://hrcak.srce.hr/file/5023>) (pristupljeno 05.12.2022)
29. Matic, Davorka, Mikac, Robert (2010) Humanitarni intervencionizam: etička, pravna i sigurnosna pitanja u 21. stoljeću, *Polemos* (13) (<https://hrcak.srce.hr/file/96424>) (pristupljeno 10.12.2022)
30. Špoljar, Ivo (2019) Sovjetsko-afganistanski rat 1979.-1989. Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji (<https://repozitorij.hrstud.unizg.hr/islandora/object/hrstud%3A1945>) (pristupljeno 05.01.2023)

Ostali dokumenti preuzeti s mrežnih stranica

31. Elsea, Jennifer K. (2014) *Declarations of War and Authorizations for the Use of Military Force: Historical Background and Legal Implications*, Congressional Research Service, (<https://sgp.fas.org/crs/natsec/RL31133.pdf>) (pristupljeno 21.11.2022)
32. Evans, Gareth (2015) From humanitarian intervention to the responsibility to protect, *Wisconsin International Law Journal* (<https://wilj.law.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/1270/2012/02/evans.pdf>) (pristupljeno 05.12.2022)
33. Evans, Gareth i dr. (2001) *International Commission on Intervention and State Sovereignty, The Responsibility To Protect*, (<https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/18432/IDL-18432.pdf?sequence=6&isAllowed=y>) (pristupljeno 10.09.2022)
34. Kasapović, Mirjana: *Metodologija komparativne politike: dizajn i metode istraživanja* http://fpzg.hr/images/50016335/DS-METOD_KOMP_POLITIKE.pdf (pristupljeno 28.03.2023)
35. Lawrence, Freedman (2000) *Victims and victors: reflections on the Kosovo War*, British International Studies Association, *Review of International Studies* (26) (<https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/8671289.pdf>) (pristupljeno 18.12.2022)

Generičke mrežne stranice

36. 9-11commission.gov, Izvješće komisije o napadima 11. rujna 2001. godine,
<https://www.9-11commission.gov/report/911Report.pdf> (pristupljeno 19.12.2022)
37. americanambassadors.org, pismo direktora CIA George J. Teneta senatoru Bob Grahamu
<https://www.americanambassadors.org/publications/ambassadors-review/fall-2002/annex-letter-to-senator-graham-from-cia-director-george-j-tenet> (pristupljeno 23.12.2022)
38. britannica.com, Brežnjeveljeva doktrina, <https://www.britannica.com/event/Brezhnev-Doctrine> (pristupljeno 25.04.2023)
39. defense.gov, Službena stranica Ministarstva obrane SAD-a
<https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/2573268/biden-announces-full-us-troop-withdrawal-from-afghanistan-by-sept-11/> (pristupljeno 21.12.2022)
40. georgewbush-whitehouse.archives.gov, arhiva Bijele Kuće, 2003 <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030322.html> (pristupljeno 24.12.2022)
41. history.state.gov, Službena stranica ureda za povijest Ministarstva vanjskih poslova SAD-a <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine> (pristupljeno 10.10.2022)
42. history.state.gov, Službena stranica ureda za povijest Ministarstva vanjskih poslova SAD-a <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/gulf-of-tonkin> (pristupljeno 21.09.2022)
43. nato.int, Službena stranica NATO saveza
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm/ (pristupljeno 20.12.2022)
44. sgp.fas.org, Kongresna služba za istraživanje, The War Powers Resolution: Concepts and Practice <https://sgp.fas.org/crs/natsec/R42699.pdf> (pristupljeno 24.12.2022)
45. trumpwhitehouse.archives.gov, arhiva Bijele Kuće
<https://trumpwhitehouse.archives.gov/issues/foreign-policy/> (pristupljeno 01.04.2023)